

Monitoring en evaluatie pilotjaar 2022 – 2023

Mockingbird werkwijze in Nederland

Karin van Bommel, Mehmet Day, Donya Yassine

Mockingbird werkwijze in Nederland

Monitoring en evaluatie pilotjaar 2022 – 2023

Karin van Bommel
Mehmet Day
Donya Yassine

Utrecht, 15 april 2024

Inhoudsopgave

1	Introductie	4	5	Evaluatie door professionals	36
1.1.	Mockingbird in Nederland	5	5.1.	Drijfveren voor deelname	36
1.2.	Interpretatie uitkomsten	5	5.2.	Positieve en negatieve aspecten van Mockingbird werkwijze	37
1.3.	Leeswijzer	6	5.3.	Ervaren meerwaarde van Mockingbird werkwijze	39
2	Theoretisch kader	7	6	Conclusie	40
2.1.	Literatuurverkenning als onderlegger voor ToC	7		Bijlage 1: Methodologische verantwoording	45
2.2.	Theory of Change	11		Bijlage 2: Vragenlijsten	49
3	Implementatie van de Mockingbird werkwijze	14		Vragenlijst pleegouders	49
3.1.	Mockingbird in Nederland	14		Vragenlijst pleegkinderen	50
3.2.	Bevorderende factoren voor succesvolle implementatie	20			
3.3.	Belemmerende factoren voor succesvolle implementatie	22			
3.4.	Conclusie	24			
4	Evaluatie door hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen	25			
4.1.	Hubhome pleegouders	25			
4.2.	Pleegouders	27			
4.3.	Ouders	32			
4.4.	Pleegkinderen	33			
4.5.	Eigen kinderen van pleegouders	35			

1 Introductie

Pleegzorg vormt een waardevolle oplossing voor kinderen die (tijdelijk) niet bij hun ouders kunnen wonen. Desondanks verlopen niet alle plaatsingen even succesvol, aangezien ongeveer een kwart van de pleegouders voortijdig stopt¹. Het belang van stabiliteit in het pleeggezin voor een gunstige sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van pleegkinderen is evident (Abrahamse, Gardeniers & Werner, 2019²). Mockingbird Family™ is een werkwijze met als doel pleegzorgplaatsingen te stabiliseren en een veilige basis te bieden aan kinderen. Deze werkwijze richt zich voornamelijk op het versterken en ondersteunen van pleegouders en het bevorderen van onderlinge relaties tussen pleegouders, pleegkinderen, de eigen kinderen van pleegouders en de familie van het pleegkind. De kern van een Mockingbird constellatie (zie ook kader) wordt gevormd door de hubhome pleegouders, ervaren (voormalig) pleegouders die verschillende satelliet pleeggezinnen ondersteunen, versterken en met elkaar verbinden. Maandelijks organiseren de hubhome pleegouders activiteiten, en pleegkinderen kunnen er logeren. Daarmee wordt ingezet op het bevorderen van een gevoel van gemeenschap en verbondenheid binnen de Mockingbird constellatie. Het concept van Mockingbird wordt gekenschetst door de term “*building an extended family*”. Dit gedachtegoed is leidend geweest bij de inrichting van de pilot. Eerdere onderzoeken in de Verenigde Staten en

1 Ongeveer 35 procent van de pleegkinderen maakt in het leven een of meerdere ongeplande beëindigingen van een plaatsing mee (Maaskant, 2016). Over het (ongewenst en ongepland) stoppen door pleegouders is minder bekend (NJi, NVP en JN, 2019). In verschillende artikelen wordt geschat dat een kwart van de pleegouders voortijdig stopt (e.g. <https://ihub.nu/residentiele-jeugdzorg-en-pleegzorg-kijken-samen-naar-wat-wel-kan/>).

2 <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Waarom-stoppen-pleegouders-Onderzoeksrapport.pdf>

Engeland tonen aan dat de Mockingbird werkwijze bijdraagt aan verbeterde stabiliteit in plaatsingen, meer ervaren steun en minder voortijdige uitval van pleegouders (Ott et al., 2020³). Eind 2022 is het eerste hubhome pleeggezin met enkele satelliet pleeggezinnen in Nederland geïntroduceerd. Het Verwey-Jonker Instituut heeft onderzoek gedaan naar de implementatie en mogelijke impact van de Mockingbird werkwijze onder de betrokkenen bij de eerste constellatie in de Nederlandse context, met een specifieke focus op monitoring en evaluatie. Het onderhavig rapport presenteert de resultaten van deze studie.

Een **Mockingbird constellatie** voorziet zes tot tien pleeggezinnen van hulp en ondersteuning, waarbij het centrale punt het hubhome is, bestaande uit ervaren (voormalig) pleegouders. Zij fungeren als verbindende schakel tussen pleeggezinnen en (pleeg)kinderen door het organiseren van bijeenkomsten en het faciliteren van ontmoetingen. Daarnaast bieden de hubhome pleegouders praktische ondersteuning, een luisterend oor, en de mogelijkheid voor kinderen om gepland of ongepland bij hen te logeren. Tevens gaat Mockingbird ook over het veranderen c.q. verbeteren van de relatie tussen pleegouders en professionals als ook de relatie tussen pleegkinderen met hun eigen ouders. Stichting Ondersteuning Pleeggezin (OP) werkt in samenwerking met pleegzorgaanbieders, gemeenten en jeugdzorgregio's aan de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland. iHub Pleegzorg & Gezinshuizen en Regio Midden Holland zetten in 2022 de eerste Mockingbird constellatie in gang.

3 https://whatworks-csc.org.uk/wp-content/uploads/WWCSC_SFIP_Mockingbird_evaluation_trial_protocol_March2020.pdf

1.1. Mockingbird in Nederland

Tijdens het pilotjaar 2022-2023 heeft de van oorsprong Amerikaanse Mockingbird Family™ werkwijze vorm gekregen in de Nederlandse situatie. Hiervoor zijn alle inhoudelijke Mockingbird grondslagen -opgesteld door The Mockingbird Society USA- vertaald naar de Nederlandse context. Dit vroeg om een verandering van de organisatie en communicatie die bij de reguliere wijze van ondersteunen van pleegzorg door pleegzorgaanbieders van toepassing was. Onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut hebben zich gedurende het pilotjaar gericht op de volgende vier onderzoeksvragen:

- Hoe verloopt de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland?
- Hoe evalueren de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen een Mockingbird constellatie en daarbij geboden ondersteuning?
- Hoe evalueren professionals in de pleegzorg de Mockingbird werkwijze in de Nederlandse context?
- In hoeverre is Mockingbird van meerwaarde in vergelijking tot pleegzorg zonder inzet van een Mockingbird constellatie?⁴

Aan de hand van de opgehaalde data wordt in hoofdstuk 3, 4 en 5 van deze rapportage inzicht gegeven in het verloop van de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland, de evaluaties van betrokken gezinnen en professionals en de ervaren meerwaarde ten opzichte van pleegzorg zonder de inzet van Mockingbird. Hiervoor is gekeken naar de ervaringen van stakeholders, zoals (pleeg)ouders, (pleeg)kinderen, hubhome pleegouders, pleegzorgaanbieders, pleegzorgbegeleiders en medewerkers van Stichting

Ondersteuning Pleeggezin (Stichting OP). De opgedane kennis uit deze rapportage zal worden gebruikt door Stichting OP bij het ondersteunen van pleegzorgaanbieders bij het opzetten van nieuwe constellaties, en vormt tevens een basis voor het begrijpen van mogelijke langetermijneffecten en het vormgeven aan vervolgonderzoek.

1.2. Interpretatie uitkomsten

Deze rapportage richt zich primair op de diepere vragen van *hoe* en *waarom*, in plaats van op kwantitatieve aspecten zoals *hoeveelheid* en *wie*. Om die reden is voorzichtigheid geboden bij het trekken van algemene conclusies op basis van de bevindingen uit dit onderzoek. De beschrijvingen hieronder werpen licht op het verloop van de Mockingbird werkwijze gedurende het eerste jaar na implementatie, waarin één Mockingbird constellatie actief was. De uitkomsten dienen nauwkeurig binnen deze specifieke context te worden geïnterpreteerd. Dit onderzoek heeft een overwegend kwalitatief karakter, gebaseerd op gesprekken met (pleeg)ouders, (pleeg)kinderen en pleegzorgprofessionals die bij deze eerste constellatie betrokken zijn (geweest). Om een gedegen uitspraak te doen over de generaliseerbaarheid van de bevindingen uit dit onderzoek is toekomstig onderzoek -wanneer meerdere Mockingbird constellaties actief zijn- essentieel. Tegelijkertijd biedt dit huidige onderzoek een waardevolle inkijk in de initiële ervaringen met de werkwijze in Nederland en kan als fundament dienen voor vervolgonderzoek. De bevindingen dragen bij aan een groter begrip en een meer gefundeerde evaluatie van de Mockingbird werkwijze, waardoor het onderzoek een cruciale meerwaarde heeft voor het vormgeven van toekomstig beleid en praktijk in de Nederlandse pleegzorgcontext.

4 Onderzoeksvraag 4 is in de pilotfase niet te beantwoorden aan de hand van kwantitatieve data in verband met het beperkte aantal satelliet pleeggezinnen gedurende deze periode. Wel is in gesprekken met de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders, (pleeg)kinderen en professionals in de pleegzorg ingegaan op de ervaren meerwaarde van de Mockingbird werkwijze ten opzichte van het reguliere pleegzorgmodel.

1.3. Leeswijzer

Deze rapportage begint met de theoretische onderbouwing van de Mockingbird werkwijze. Aan de hand van een literatuurstudie wordt onderzocht wat nodig is voor een stabiele pleegzorgplaatsing in hoofdstuk 2. Hierbij wordt met behulp van een Theory of Change gekeken naar de verwachte impact van de werkwijze op verschillende pleegzorguitkomsten. Hoofdstuk 3 beschrijft de bevindingen van het monitoringsinstrument en geeft daarmee een inkijk in de vorm en activiteiten van de constellatie gedurende het eerste jaar. Tevens wordt een kritische blik geworpen op de geleerde lessen tijdens de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Dit biedt inzicht in het verloop van deze werkwijze gedurende het pilot- en onderzoeksjaar. Hoofdstuk 4 zoomt in op de ervaringen van de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen met betrekking tot de Mockingbird werkwijze. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de evaluatie van de werkwijze door pleegzorgprofessionals. Tot slot behandelen we in hoofdstuk 6 de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek en presenteren we aandachtspunten voor de verdere implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Voor een diepgaande methodologische verantwoording van het onderzoek verwijzen we de lezer graag naar bijlage 1. Bijlage 2 bevat de gebruikte vragenlijsten voor pleegkinderen en pleegouders.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt de theoretische onderbouwing van de Mockingbird werkwijze behandeld. Er wordt gestart met een korte literatuurverkenning die als onderlegger dient voor de invulling van de Theory of Change (2.1). Met deze Theory of Change (ToC) wordt gekeken naar de verwachte impact van de werkwijze op verschillende pleegzorguitkomsten (2.2). Het hoofdstuk eindigt met de schematische weergave van de ToC.

2.1 Literatuurverkenning als onderlegger voor ToC

De aanpak van deze literatuurverkenning bestond uit een beknopte literatuursearch via een websearch. De zoektocht in de Nederlandse literatuur is voornamelijk gebaseerd op de sneeuwbalmethode. Een recente studie van het Nederlands Jeugdinstituut naar breakdowns⁵ en verkenning van redenen voor pleegouders om te stoppen met pleegzorg is als beginpunt genomen. De relevante studies die in dat onderzoek worden aangehaald hebben we vervolgens geselecteerd en bestudeerd. Op dezelfde manier zijn opnieuw relevante bronnen uit de studies geselecteerd en op hun beurt bestudeerd. De internationale literatuur is via de database Google Scholar gezocht door gebruik te maken van de volgende zoektermen: *foster care, placement stability, breakdown*. Relevante resultaten zijn geselecteerd op basis van de abstracts. De volgende onderzoeksvragen zijn leidend geweest in de zoektocht naar literatuur.⁶

5 Als het kind ongepland en ongewenst (voortijdig) moet worden overgeplaatst naar een andere woonplek wordt er gesproken van breakdown.

6 Deze onderzoeksvragen hebben betrekking op het onderdeel literatuurverkenning en zijn dus niet de vragen voor het gehele onderzoek. De onderzoeksvragen van het gehele onderzoek zijn opgenomen in hoofdstuk 1.

Hoofdvraag literatuurstudie:

Wat is nodig voor stabiele plaatsing met als uiteindelijke doel continuïteit voor pleegkinderen?

Deelvragen literatuurstudie:

- Wat zijn werkzame elementen om breakdown te voorkomen?
- Onder welke omstandigheden stoppen pleegouders?
- Wat zijn factoren die zorgen voor continuïteit en stabiele plaatsing?

Beantwoording van de deelvragen leidt tot de beantwoording van de hoofdvraag. Zoals uit de onderzoeksvragen kan worden afgeleid heeft het hoofdthema van het onderzoek betrekking op stabiliteit en duurzaamheid bij pleegzorgplaatsingen. Dit komt overeen met de doelstelling van de Mockingbird werkwijze. De bestaande literatuur heeft met name betrekking op het eerste niveau van de ToC, namelijk de context en bestaande zorgen in het Nederlandse pleegzorglandschap rondom stabiliteit en continuïteit van pleegzorgplaatsingen. De invulling van het tweede niveau (activiteiten Mockingbird) is ontleend aan de bestaande documentatie en de gesprekken die de onderzoekers hebben gevoerd met verschillende betrokkenen. Het derde niveau (verwachte uitkomsten) zijn wederom gedestilleerd uit wetenschappelijke literatuur, gesprekken en bestudering van documentatie.

Werkzame elementen om breakdowns te voorkomen

Uit een meta-analyse van Konijn en collega's (2019)⁷ komen zeven risicofactoren voor (ongewenste) overplaatsingen naar voren. Er is meer kans op een (ongewenste) overplaatsing als:

1. Het pleegkind veel gedragsproblemen heeft (die mogelijk voortkomen uit eerdere overplaatsingen).
2. Het kind bij bestandspleegouders wordt geplaatst, met name voor jongere kinderen.
3. De opvoedvaardigheden van pleegouders tekortschieten.
4. Het kind relatief oud is bij de eerste uithuisplaatsing.
5. Het kind een verleden van kindermishandeling heeft.
6. Het kind niet samen met broers of zussen wordt geplaatst.
7. Er eerdere uithuisplaatsingen zijn geweest.

Bartelink (2013) voerde een literatuurstudie⁸ uit naar kenmerken die samenhangen met de stabiliteit van plaatsingen. Uit deze studie komen enerzijds kindkenmerken naar voren die een risicofactor vormen voor het voortijdig afbreken van plaatsingen: gezondheidsproblemen, psychische problemen en gedragsproblemen van het kind, en meegemaakt seksueel misbruik van het kind. Daarnaast benoemt zij als risicofactor het grote aantal betrokken hulpverleners en veel wisselingen in betrokken hulpverleners. Een ervaren hulpverlener zorgt mogelijk voor grotere stabiliteit van een plaatsing (Bartelink, 2013). Andere onderzoekers noemen seksueel misbruik bij pleegkinderen en conflicten tussen ouders en pleegouders als risicofactoren voor breakdown (Vanderfaellie et al., 2018⁹).

7 https://pure.uva.nl/ws/files/49433023/1_s2.o_S019074091830731X_main.pdf

8 <https://docplayer.nl/9335322-Uithuisplaatsing-wat-werkt.html>

9 <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/75285>

Een longitudinaal internationaal onderzoek (Miller, Randle & Dolnicar, 2019¹⁰) onder 75 pleeggezinnen heeft gekeken naar verschillende succesfactoren die helpen om breakdowns te voorkomen. Verschillende persoonlijke en familiale factoren hebben hier invloed op, zoals een hogere cognitieve empathie van pleegouders, een hoge mate van sociale steun van de familie, een hoogwaardige verzorger-partnerrelatie, een goede match tussen de verschillende partijen en weinig conflicten. De mate van conflicten tussen de pleegouder en het kind heeft tevens invloed op de mate van tevredenheid van de pleegouder met hun rol en bezigheden.

Omstandigheden waaronder pleegouders stoppen

Het Nederlandse Jeugdinstituut (NJI) deed in samenwerking met Jeugdzorg Nederland en de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen in 2019 een *mixed-methods* studie aan de hand van vragenlijsten (N=542) en focusgroepen (N=20) onder gestopte pleegouders¹¹. Er wordt in Nederland door de betrokken pleegzorgorganisaties en jeugdbeschermingsinstanties niet op eenduidige wijze geregistreerd, noch structureel bijgehouden in welke fase en onder welke omstandigheden pleegouders stoppen met het pleegouderschap. Dit onderzoek is om die reden een belangrijk rapport voor kennisontwikkeling omtrent omstandigheden waarom pleegouders stoppen.

10 <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2504&context=buspapers>

11 https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2020/01/073-2019070onderzoek_als_pleegouders_stoppenWeb04_def-002.pdf

Er is een driedeling te vinden in redenen waarom pleegouders stoppen met pleegouderschap.

1. *Natuurlijk verloop* (18 procent van de respondenten): persoonlijke omstandigheden, ziekte, verhuizing of het bereiken van de pensioenleeftijd. Deze groep is over het algemeen tevreden over hun tijd als pleegouder en de begeleiding.
2. *Ongewenste omstandigheden* (52 procent): problemen met het zorgsysteem zoals gebrek aan ondersteuning, moeizame samenwerking met professionals etc., de zware impact op hun gezin, de problematiek van het pleegkind of moeizame relatie met ouders van het pleegkind. Voor deze groep was stoppen met pleegouderschap vaak een ingrijpende, negatieve en emotioneel zware ervaring. Voornamelijk het gebrek aan goede samenwerking met jeugdbeschermers en gebrek aan ondersteuning door pleegzorgaanbieders worden hierbij genoemd. Dit leidt bij pleegouders tot gevoelens van gebrek aan erkenning en waardering.
3. *Overige deel* (30 procent) stopt om redenen die niet goed te duiden zijn. Uit dit onderzoek blijkt verder dat de afronding van pleegzorgplaatsingen en de nazorg voor gestopte pleegouders tekortschiet.

Tevens blijkt uit een studie van Strijker & Zandberg (2005)¹², dat vooral oudere kinderen boven de leeftijd van 12 jaar met externaliserende gedragsproblemen moeilijk zijn voor pleegouders om mee om te gaan en dat dit reden kan geven om te stoppen met het pleegouderschap. Ook blijkt dat de eerste 25 maanden vanaf het moment dat het pleegkind in het gezin terecht komt, de lastigste periode is. Binnen deze 25 maanden is de kans op het stoppen met het pleegouderschap het grootst. Verder voerde Van den Bergh in 2013¹³ een kleinschalig surveyonderzoek uit onder huidige en oud-pleegouders en deed tevens

12 <https://research.rug.nl/en/publications/breakdown-in-foster-care>

13 <https://docplayer.nl/18875184-Pleegouders-een-investering-waard.html>

kwalitatieve interviews. Oud-pleegouders hebben echter in geringe mate deelgenomen aan het onderzoek (N=22 van de totale N=444). Meerdere factoren worden genoemd waarom pleegouders stoppen met het pleegouderschap: kindgerelateerde problemen, zoals gedragsproblematiek of problemen tussen pleegkind en pleegouders; gebrek aan adequate ondersteuning bij gedragsproblematiek van het kind; problemen in de persoonlijke situatie van de pleegouders, veranderde omstandigheden zoals leeftijd, gezondheid, problemen op financieel gebied, bedreiging van het pleeggezin, beschuldiging van misbruik of mishandeling en stressvol oudercontact.

Een belangrijk aspect is ook gebrek aan waardering of negatieve feedback van hulpverleners en een groot verloop onder hulpverleners. De belangrijkste redenen voor pleegouders om te stoppen waren ontevredenheid over de begeleiding door de jeugdbeschermer, gedragsproblemen van het pleegkind, het grote verloop onder gezinsvoogden en de afhankelijke positie van de pleegzorgbegeleider ten opzichte van de gezinsvoogd. Daarnaast voelden pleegouders zich niet serieus genomen, met name wanneer besluiten worden genomen over het toekomstperspectief van het kind. Het stoppen met pleegouderschap kan in de meeste gevallen niet los gezien worden van het beëindigen van de plaatsing van een kind. Redenen die hebben geleid tot het beëindigen van de plaatsing vormen daarmee ook direct of indirect de redenen om te stoppen met het pleegouderschap.

Factoren die zorgen voor continuïteit en stabiele plaatsing

Uit de wetenschappelijke literatuur komen verschillende factoren naar voren die bijdragen aan de continuïteit en stabiliteit van plaatsingen binnen pleegzorg. Zo ervaren pleeggezinnen die adequaat worden ondersteund, zowel op emotioneel als praktisch vlak, vaak meer stabiliteit. Een consistente en kwalitatieve ondersteuning vanuit de pleegzorgorganisatie en andere betrokken instanties is van cruciaal belang voor het handhaven van stabiliteit in de pleegzorgplaatsing. Ondersteuning kan bestaan uit training, begeleiding, en

toegang tot hulpbronnen door instanties of door andere (informele) netwerken. Ook kan open en effectieve communicatie tussen pleegouders, de ouders van pleegkinderen, pleegkinderen en betrokken professionals stabiliteit bevorderen. Het delen van informatie, het bespreken van verwachtingen en het oplossen van problemen draagt bij aan een gezonde dynamiek (DiGuisseppe et al., 2003¹⁴). Verder kan een inclusieve benadering waarbij alle betrokkenen, zoals ouders van pleegkinderen, pleegouders, pleegkinderen en hulpverleners, actief worden betrokken bij het besluitvormingsproces, de continuïteit en stabiliteit bevorderen (zie McTavish et al., 2022¹⁵). Daarnaast hebben pleegouders die goed zijn voorbereid en getraind op de uitdagingen van pleegzorg, vaak een beter begrip van de behoeften van pleegkinderen en kunnen adequater reageren. Kortom, afstemming van opvoedvaardigheden van pleegouders op de ontwikkelbehoeften van pleegkinderen lijkt een belangrijke factor in het bevorderen van meer stabiliteit (Murray et al., 2019¹⁶).

Naast de eerder genoemde factoren, blijkt uit een systematische review van Rock en collega's (2015) dat bepaalde beschermende factoren aanzienlijk bijdragen aan de continuïteit en stabiliteit van pleegzorgplaatsingen. Deze beschermende factoren omvatten:

- Plaatsingen met broers en zussen blijken gunstige effecten te hebben op de stabiliteit van pleegzorgplaatsingen.
- De betrokkenheid van oudere pleegouders in de plaatsing vertoont positieve correlaties met stabiliteit. De ervaring en mogelijke stabiliteit die oudere pleegouders bieden, spelen hierbij een cruciale rol.

14 <https://publications.aap.org/pediatrics/article/111/3/e208/79836/Continuity-of-Care-for-Children-in-Foster-Care?autologincheck=redirected>

15 <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36215294/>

16 <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30714809/>

- Pleegouders met meer ervaring en sterke opvoedvaardigheden dragen bij aan de bescherming van de plaatsing, wat een positief effect heeft op stabiliteit.
- Actieve betrokkenheid van pleegouders bij de intellectuele ontwikkeling van pleegkinderen wordt geassocieerd met een verhoogde stabiliteit van de plaatsing.

De conclusies van Rock en collega's (2015¹⁷) benadrukken de relevantie van deze beschermende factoren voor het handhaven van een stabiele en continue pleegzorgplaatsing.

Algemene conclusies

Het theoretisch kader biedt inzicht in de essentiële aspecten die bijdragen aan het bereiken van stabiele plaatsingen met als ultiem doel continuïteit voor pleegzorgplaatsingen. De beantwoording van de deelvragen heeft geleid tot de identificatie van een aantal cruciale factoren en werkzame elementen binnen het pleegzorgsysteem.

Ten eerste, met betrekking tot het voorkomen van breakdown, komen verschillende risicofactoren voor (ongewenste) overplaatsingen naar voren, waaronder gedragsproblemen bij pleegkinderen, plaatsing bij bestandspleegouders, tekortschietende opvoedvaardigheden, een oudere leeftijd bij de eerste uithuisplaatsing, een verleden van kindermishandeling, niet samen geplaatst worden met broers of zussen, en eerdere uithuisplaatsingen. Risicofactoren voor het voortijdig afbreken van plaatsingen zijn onder andere gezondheidsproblemen, psychische problemen, gedragsproblemen en seksueel misbruik bij pleegkinderen, evenals het aantal betrokken hulpverleners en wisselingen hierin. Conflicten tussen ouders en pleegouders worden ook genoemd als

17 <https://academic.oup.com/bjsw/article/45/1/177/1735380>

risicofactoren. Een longitudinaal internationaal onderzoek onder pleeggezinnen wijst op succesfactoren, waaronder hogere cognitieve empathie van pleegouders, sociale steun, een hoogwaardige verzorger-partnerrelatie, een goede match tussen partijen en weinig conflicten, terwijl conflicten tussen pleegouders en kinderen invloed hebben op de tevredenheid van pleegouders met hun rol en bezigheden.

Daarnaast belicht het theoretisch kader de onderliggende omstandigheden die kunnen leiden tot het voortijdig stoppen van pleegouders. Bekend in de Nederlandse context zijn verschillende redenen. Een natuurlijk verloop, zoals persoonlijke omstandigheden, ziekte of pensioen, wordt door een klein deel van de respondenten genoemd en gaat vaak gepaard met tevredenheid over de pleegzorgervaring.

Bij de helft van de gestopte pleegouders waren het ongewenste omstandigheden, zoals problemen met het zorgsysteem en gebrek aan ondersteuning. Deze groep benoemt vaak negatieve en emotioneel zware ervaringen, met name door gebrek aan erkenning en waardering. Er bestaat verder een restgroep die om redenen stopt die niet goed te duiden zijn. Internationale literatuur en andere studies bevestigen deze bevindingen, waarbij oudere kinderen en de eerste 25 maanden na plaatsing als kritieke periodes worden benoemd. Factoren zoals gebrek aan waardering, negatieve feedback van hulpverleners en personeelsverloop dragen bij aan de beslissing van pleegouders om te stoppen, vaak gekoppeld aan het beëindigen van de plaatsing van een kind.

Tot slot, wat betreft het waarborgen van continuïteit en stabiliteit in pleegzorgplaatsingen, wijst de literatuur naar adequaat emotionele en praktische ondersteuning van pleeggezinnen, waaronder training, begeleiding en toegang tot netwerk- en hulpbronnen. Consistente en kwalitatieve ondersteuning van pleegzorgorganisaties, informele netwerken die als steun en achterwacht kunnen dienen lijken op basis van de literatuur cruciaal, evenals open communicatie tussen alle betrokkenen. Verder is bekend dat goed voorbereide en getrainde pleegouders de behoeften van pleegkinderen beter begrijpen, wat stabiliteit bevordert. Beschermende factoren, zoals plaatsing met broers en zussen, betrokkenheid van oudere pleegouders, ervaren pleegouders met sterke opvoedvaardigheden en actieve betrokkenheid bij de intellectuele ontwikkeling van pleegkinderen, zijn van groot belang voor stabiele pleegzorgplaatsingen.

2.2. Theory of Change

Internationaal heeft de Mockingbird werkwijze al in verschillende landen voet aan de grond gekregen. De resultaten over de impact van de werkwijze in het buitenland zijn veelbelovend (zie o.a. McDermid et al., 2016, p.15¹⁸). De intrede van de Mockingbird werkwijze in Nederland heeft de afgelopen jaren plaatsgevonden, en is daadwerkelijk van start gegaan met de lancering van de eerste Mockingbird constellatie in november 2022. Als onderzoekspartner heeft het Verwey-Jonker Instituut tijdens de pilotfase de implementatie van de eerste Mockingbird constellatie in de Nederlandse context gevolgd. Onderdeel van het onderzoekstraject is de ontwikkeling van een *Theory of Change* (ToC).

18 https://mockingbirdsociety.org/images/UK_Eval_of_Mockingbird_Family.pdf

Als onderzoekers doen we een poging om verklaringen te formuleren voor verwachte impact van de werkwijze op verschillende pleegzorguitkomsten. Inzicht krijgen in *hoe* en *waarom* veranderingen plaatsvinden en hoe deze leiden tot de totstandkoming van impactdoelstelling(en), helpt te bepalen welke interventies er nodig zullen zijn en welke investering daarvoor nodig is. Welke condities, voorwaarden en situaties zijn nodig voor impact en verandering? Hoe zien de onderlinge verbanden eruit en welke aannames liggen daaronder? Voor dit doeleinde maken we gebruik van documentatie van en over de Mockingbird werkwijze, bestuderen we de bestaande internationale studies naar Mockingbird (o.a. Ott et al., 2016; 2020¹⁹) en raadplegen we Nederlandse en internationale literatuur naar werkzame elementen voor een stabiele en duurzame pleegzorgplaatsing (zie paragraaf 2.1).

Bij de Mockingbird werkwijze staat de constellatie centraal. Een Mockingbird constellatie biedt hulp en ondersteuning aan pleegouders. De hubhome pleegouders zijn de spil binnen de constellatie, met ondersteuning van de Mockingbird begeleider.

Pleeggezinnen en kinderen worden aan elkaar verbonden door middel van activiteiten en bijeenkomsten. Ook bieden de hubhome pleegouders praktische ondersteuning, een luisterend oor en kunnen kinderen gepland of ongepland bij hen logeren. Het uiteindelijke doel is dat de constellatie met de tijd gaat fungeren als een hechte gemeenschap, waar onderling duurzame relaties worden opgebouwd.

Mockingbird gaat uit van de volgende basisprincipes:

- Onvoorwaardelijke zorg.
- Normalisering.
- Vertrouwde en veilige omgeving.
- Stabiliteit en continuïteit.
- Actieve kindbescherming.
- Stimuleren band eigen ouders en familie.
- Respect voor diversiteit.
- Zorg voor de opvoeders.

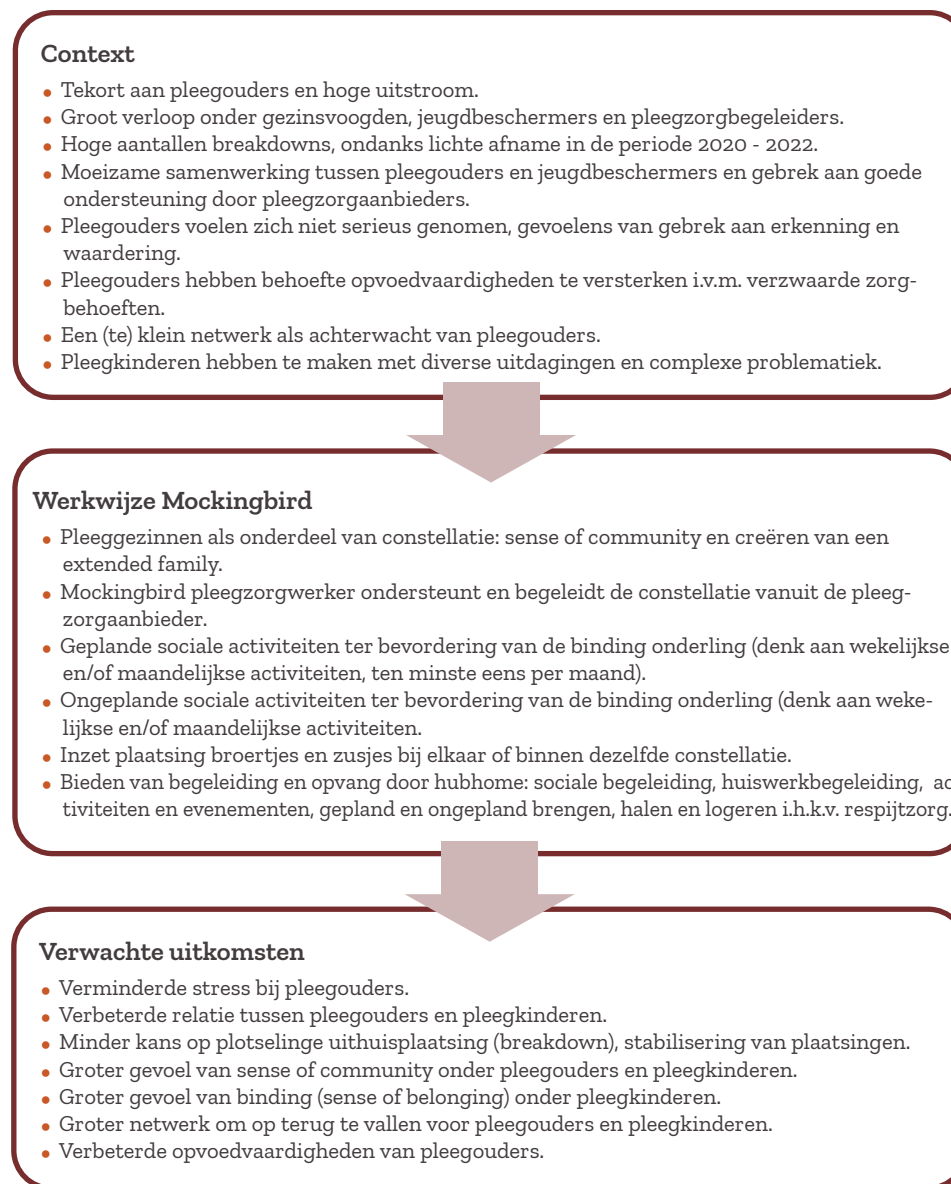
Betrokkenen bij Mockingbird worden geacht zich te committeren aan deze basisprincipes. De bouwstenen en kwaliteitsnormen van Mockingbird vormen onderdeel van de werkwijze. Een belangrijke bouwsteen is het hebben van een hubhome (bestaande uit hubhome pleegouders). Als kwaliteitsnormen gelden bijvoorbeeld beschikbaarheid van minimaal twee plekken zodat logeren mogelijk is bij de hubhome pleegouders, de beperkte reisafstand tussen het hubhome en de satelliet pleeggezinnen, als ook een maximaal aantal satelliet pleeggezinnen wat deelneemt aan de constellatie. Een constellatie wordt samengesteld, begeleid en ondersteund door de pleegzorgaanbieders. Zij werken nauw samen met lokale overheden en Jeugdzorg Regio's.

Figuur 1 laat de invulling van de ToC zien op basis van de literatuurverkenning (2.1) en documentatie. Hoewel doorgaans in een ToC de korte- en lange-termijn veranderingen expliciet worden gemaakt, is vanwege de beginfase waarin de Nederlandse Mockingbird werkwijze zich bevindt gekozen voor algemene verwachte uitkomsten. In een toekomstige studie kan worden voortgebouwd op het huidige model.

¹⁹ https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5fa412dfd3bf7f03a40fe598/Postering_Network_Mockingbird.pdf

De ToC wordt opgedeeld in drie niveaus die elkaar opvolgen: 1) de context, oftewel bestaande maatschappelijke zorgen met betrekking tot het thema, 2) de activiteiten behorende bij de Mockingbird werkwijze, en 3) de verwachte uitkomsten. Op het eerste niveau worden contextuele factoren behandeld die de uitdagingen en maatschappelijke problemen binnen de Nederlandse pleegzorg belichten, met specifieke focus op het gebied van stabiliteit en continuïteit van pleegzorgplaatsingen. De verwerking hiervan is gebaseerd op de literatuurverkenning zoals in paragraaf 2.1 is uitgewerkt. Het tweede niveau omvat de activiteiten van de Mockingbird werkwijze gebaseerd op beschikbare documentatie van Mockingbird (zie ook hoofdstuk 3), en tot slot worden op het derde niveau de mogelijke impact en veranderingen beschreven die worden verwacht bij pleegkinderen en pleegouders als gevolg van de implementatie. In het laatste hoofdstuk (Hoofdstuk 6) wordt teruggegrepen op de Theory of Change door de conclusies van het onderzoek te koppelen met de inzichten uit de literatuur en de hier opgestelde verwachte uitkomsten.

Figuur 1 Theory of Change

3 Implementatie van de Mockingbird werkwijze

Het onderzoek naar Mockingbird in Nederland heeft onder andere inzicht gecreëerd in de implementatie van de werkwijze. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar het verloop van de implementatie, waarbij zowel wordt ingegaan op de bevorderende elementen die het succes van de implementatie hebben gestimuleerd als obstakels die de uitvoering mogelijk hebben belemmerd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van gegevens uit de maandelijkse monitor, observaties en gesprekken met pleegouders, betrokken pleegzorgprofessionals en medewerkers van Stichting Ondersteuning Pleeggezin (hierna: Stichting OP). In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvraag:

Hoe verloopt de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland?

In onderstaande paragrafen wordt eerst een beeld geschetst van het verloop van het implementatietraject. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de samenstelling en activiteiten van de eerste Nederlandse Mockingbird constellatie aan de hand van monitorgegevens die door de hubhome pleegouders zijn verstrekt. Tenslotte wordt ingegaan op bevorderende en belemmerende factoren voor een succesvolle implementatie.

3.1. Mockingbird in Nederland

Ideeën omtrent de implementatie van Mockingbird in Nederland kregen vorm tijdens een studiereis naar het Verenigd Koninkrijk in 2019, met als doel om daar over de Mockingbird werkwijze te leren. Na deze reis namen het Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd, Kinderpostzegels en de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen het initiatief tot de introductie van Mockingbird in Nederland. Met financiële steun van Kinderpostzegels, Nationale Postcode Loterij en het Oranje Fonds werd in 2021 Stichting OP opgericht. Deze stichting verkreeg van The Mockingbird Society (USA) de licentie om het van oorsprong Amerikaanse MOCKINGBIRD FAMILY™ in Nederland te implementeren.

MOCKINGBIRD FAMILY™ is ontwikkeld in de Verenigde Staten door The Mockingbird Society, dat in 2000 is opgericht in Washington. In 2004 is Mockingbird Family™ voor het eerst geïmplementeerd in Seattle²⁰. Buiten de Verenigde Staten is de werkwijze geïntroduceerd in het Verenigd Koninkrijk (2014), Australië (2019²¹), Japan (MFJ opgezet in 2019²²) en Canada (2022²³). In 2021 bevonden zich in de Verenigde Staten 393 jongeren en pleegouders in constellaties in Washington (Annual Report 2021, The Mockingbird Society²⁴). In het Verenigd Koninkrijk wordt de werkwijze door 62 pleegzorgaanbieders ingezet bij 117 constellaties (The Fostering Network, januari 2023²⁵).

²⁰ [nwicf_2006-4_report.pdf \(mockingbirdsociety.org\)](#)

²¹ [Piloting the Mockingbird Family™ in Australia: Experiences of foster carers and agency workers \(wiley.com\)](#)

²² [IFCA - \(ifcainjapan.org\)](#)

²³ [02654075241230455 \(sagepub.com\)](#)

²⁴ <https://mockingbirdsociety.org/reports>

²⁵ [The Mockingbird programme | The Fostering Network](#)

Implementatietraject

Voorafgaand aan de start van de eerste constellatie heeft een voorbereidings-traject plaatsgevonden. In samenwerking met The Mockingbird Society (TMS) is ervoor gekozen om stichting OP als *replicating agency* en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen als *host agency* synchroon aan elkaar op te leiden.

Dit met doel om iHub Pleegzorg en Gezinshuizen als uitvoerde partij te leren wat het werken met Mockingbird inhoudt en aan Stichting OP hoe je dit leert aan pleegzorgaanbieders, zodat zij de overige aanbieders in Nederland op kunnen leiden in het werken met Mockingbird. Tevens gaf dit beide organisaties de nodige praktijkervaring voor het door ontwikkelen van het programma binnen de Nederlandse context. In het laatste kwartaal van 2021 startte Stichting OP formeel de samenwerking met The Mockingbird Society en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en werden de modules doorlopen die TMS normaliter in Amerika hanteert tijdens een implementatie. Deze vier modules zagen er als volgt uit:

Module 1: Voorbereidende fase (Q4 2021)

Stichting OP wordt formeel licentienemer voor het Mockingbird Family programma en daarmee als enige partij gerechtigd deze werkwijze binnen Nederland verder uit te rollen. iHub Pleegzorg en Gezinshuizen wordt formeel sublicentienemer van Stichting OP, en daarmee gerechtigd om, bij een succesvolle evaluatie van de eerste constellatie na één jaar, in afstemming met Stichting OP Mockingbird verder uit te rollen binnen de organisatie. Regio Midden-Holland verbindt zich aan het project om als eerste jeugdzorgregio een actieve bijdrage te leveren aan de implementatie. Om de implementatie te starten wordt begonnen met een gecombineerd projectteam van Stichting OP (programmamanager en implementatie coördinator) en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen (een projectleider, manager pleegzorg, teamleider pleegzorg, gedragswetenschapper, pleegzorgbegeleider en instroom medewerker). Er wordt een samenwerkingsverband aangegaan met Regio Midden-Holland.

Module 2: Interviews en training (Q1 en Q2 2022)

The Mockingbird Society start het begeleidingstraject met interviews, waarmee wordt getoetst of de pleegzorgaanbieder klaar is voor het werken met Mockingbird. Vervolgens wordt een deel van het projectteam van iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en Stichting OP in april 2022 door The Mockingbird Society getraind. Deze training duurt vier dagen en vindt plaats in Seattle, USA. In de training worden alle rollen die horen bij de Mockingbird werkwijze behandeld. Tevens wordt aandacht geschonken aan de randvoorwaarden waar een constellatie uit bestaat en de onderliggende kwaliteitsnormen waar een constellatie aan dient te voldoen. Tijdens het verblijf wordt een constellatiebijeenkomst bezocht en uitleg gegeven over het gedachtegoed van Mockingbird, het belang van het vormen van een kleine gemeenschap en het hanteren van een relationele aanpak. Bovendien vindt ondersteuning plaats om de implementatie succesvol van start te laten gaan. Het gaat daarbij niet alleen om het vormen van constellaties, maar ook om de benodigde organisatieverandering. Het belang van het centraal stellen van de leefwereld van de gezinnen wordt onderstreept. De medewerkers van Stichting OP nemen deel aan 'train de trainer' sessies. Zij ontvangen daarbij uitleg over de opbouw en inhoud van de training en de keuze van middelen en werkvormen.

Module 3: Voorbereiding en start (Q2,3,4 2022)

Eenmaal in Nederland gaan beide organisaties aan de slag om een vertaalslag te maken naar de Nederlandse context. Stichting OP met als taak om de werkwijze uit te rollen in Nederland en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen om de eerste constellatie in de praktijk vorm te geven. Zij gaan daarbij als één projectteam aan de slag, waarbij ze onder andere een implementatie- en communicatieplan uitwerken. Uit een vertaling van de Amerikaanse documenten ontwikkelen ze onder andere een profielomschrijving voor een hubhome, een wervings- en selectieprocedure en een interne werkbeschrijving. Na meerdere gesprekken worden in de zomer van 2022 twee hubhome pleegouders geselecteerd die

samen het hubhome vormen. Daarna volgt de werving van satelliet pleeggezinnen. De periode tussen de training in Seattle en de lancering van de eerste constellatie bedraagt 8 maanden. Samen met een jurist en fiscaal adviseur worden alle overeenkomsten opgesteld, zodat de hubhome pleegouders het juiste contract hebben met de pleegzorgaanbieder en vergoed kunnen worden in hun rol.²⁶

Ook wordt aandacht besteed aan het onderscheid tussen de vrijwillige rol van de hubhome pleegouders en professionele rol van de Mockingbird begeleider. Voordat de constellatie van start gaat wordt ook de monitoring en evaluatie vormgegeven. Het monitoringsinstrument wordt ontwikkeld om alle data mee te kunnen verzamelen met toestemming van gezaghebbenden. Daarnaast wordt een dataverwerkingsovereenkomst opgesteld, zodat de data uitwisseling ook volgens de juiste wet- en regelgeving plaatsvindt. Om Mockingbird voldoende te borgen sluiten de Regio Midden-Holland, iHub Horizon Pleegzorg, en Stichting OP voor de start van de constellatie een samenwerkingsovereenkomst voor de periode 2022-2024. In deze driejarige overeenkomst worden niet alleen afspraken gemaakt om de eerste constellatie gezamenlijk goed te ondersteunen, maar ook om in die periode in totaal ten minste drie constellaties te starten en te financieren.

Module 4: uitvoerende fase en assessment (Q4 2022 – Q4 2023)

Direct voorafgaand aan de start voorziet The Mockingbird Society de hubhome pleegouders en Mockingbird begeleider van een training gericht op groepsvorming aan de hand van de Thuckman theorie. Dit om hen inzichten en handvatten te geven over groepsvorming en hun rol in deze. In deze training wordt uitgelegd dat het altijd tijd kost voordat een constellatie daadwerkelijk toegroeit naar een groep die als *extended family* gaat voelen en werken.

²⁶ Dit is in lijn met de reguliere pleegzorgvergoeding bij de zorg voor twee pleegkinderen.

In november 2022 wordt een feestelijke bijeenkomst gehouden voor de start van de eerste constellatie. Deze constellatie is gevestigd in Waddinxveen en bestaat bij de start uit vijf satelliet pleeggezinnen en een hubhome pleeggezin.

Vanaf dat moment komen de pleeggezinnen maandelijks bijeen en worden de activiteiten gestart. De hubhome pleegouders en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen hebben in deze fase regelmatig contact met elkaar om vraagstukken te bespreken aan de hand van concrete casussen uit de praktijk. In deze fase checkt The Mockingbird Society eens per maand in bij iHub Pleegzorg en Gezinshuizen om de voortgang te bespreken. Hierbij ligt de focus voornamelijk op de kwaliteit-normen van Mockingbird. In deze fase zijn iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en Stichting OP continu aan het evalueren en bijstellen. Zo is er nauw contact met de regio over het structureel inbedden van de werkwijze, met ouders over de deelname van hun kind(eren) en de jeugdbescherming voor de nodige toezeggingen. Tevens hebben Stichting OP en The Mockingbird Society in deze fase eens per maand een check-in moment voor het 'train de trainer' deel en om de voortgang van de ontwikkelingen te bespreken. Stichting OP richt zich in deze periode vooral op het ontwikkelen van een Nederlandse variant op de Mockingbird training, communicatiemiddelen, en blauwdrukken voor het werken met Mockingbird. Op basis hiervan kunnen zij in Q3 van 2023 van start gaan met de training van de volgende pleegzorgaanbieder van Mockingbird in Nederland.

De vierde module wordt in november 2023 door The Mockingbird Society afgesloten met een bezoek aan Nederland en een formeel *fidelity assessment*. Deze bestaat uit meerdere interviews met het projectteam, deelnemende pleegouders en betrokken professionals. Tijdens de interviews beoordeelt The Mockingbird Society of de constellatie voldoet aan de kwaliteitsnormen van Mockingbird. Er wordt hierbij vooral gelet op de rol van de hubhome pleegouders en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen als pleegzorgaanbieder. iHub Pleegzorg en Gezinshuizen slaagt met een score van 94%. Dit maakt hen formeel een Mockingbird pleegzorgaanbieder en geeft hen het recht verder uit te breiden met meer constellaties. Stichting OP zal ook in de volgende fases nauw met

iHub Pleegzorg en Gezinshuizen oplopen om nieuwe constellaties en regio's te begeleiden bij het opzetten van nieuwe constellaties. Tevens houdt Stichting OP de verantwoordelijkheid richting The Mockingbird Society om de kwaliteit van de werkwijze te waarborgen.

Maandelijkse monitor

In samenwerking met het Verwey-Jonker Instituut heeft Stichting OP een maandelijks monitoringsinstrument ontwikkeld, zoals hierboven genoemd. Aan de hand van een Excelformulier kunnen de hubhome pleegouders maandelijks gegevens bijhouden over onder andere het aantal constellatiebijeenkomsten, contactmomenten en geplande en ongeplande logeerpartijen. Het bijhouden van deze data is gestart in januari 2023. De beschikbare data wordt hieronder weer gegeven. Data over contacten, activiteiten en logeerpartijen van satelliet pleeggezinnen onderling is gedurende het pilotjaar niet bijgehouden²⁷.

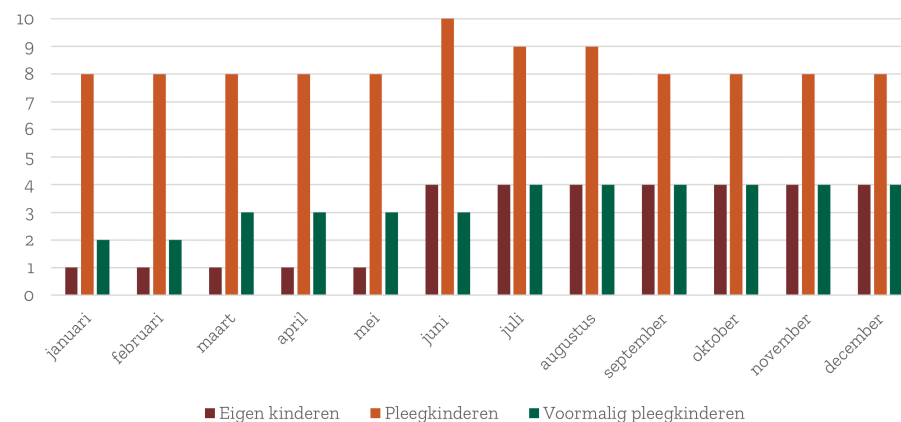
Aantal betrokken kinderen bij de constellatie

Bij aanvang van de constellatie maakten acht pleegkinderen onderdeel uit van de Mockingbird constellatie. Gedurende het pilotjaar is één pleegkind gestopt met deelname en zijn twee nieuwe pleegkinderen bij de constellatie gekomen. Eén van deze nieuwe pleegkinderen bleef -zoals was gepland- slechts korte tijd bij de constellatie. Het aantal eigen kinderen in de constellatie was in eerste instantie één en groeide naar vier. Gedurende de pilot werden steeds meer voormalig pleegkinderen betrokken bij de constellatie (zie figuur 2). Eén van hen is zeer regelmatig bij bijeenkomsten, de anderen zijn sporadisch aanwezig.

²⁷ Voor toekomstig onderzoek is het van belang om ook te kijken naar de informele steun die tot stand komt tussen gezinnen binnen constellaties. Tijdens de pilot blijkt uit gesprekken dat veel onderlinge steun tussen de satelliet pleeggezinnen wordt ervaren en deze zeer gewaardeerd wordt.

De gemiddelde leeftijd van alle kinderen in de constellatie is 11,8 jaar (pleegkinderen, voormalig pleegkinderen en eigen kinderen). De pleegkinderen zijn tussen de 0 en 16 jaar, de eigen kinderen zijn tussen de 3 en 18 jaar en de voormalig pleegkinderen hebben de puberleeftijd / zijn jongvolwassen. Twee derde van de pleegkinderen zijn jongens, driekwart van de eigen kinderen zijn jongens en het merendeel van de voormalig pleegkinderen betreft meisjes.

Figuur 2. Aantal kinderen betrokken bij Mockingbird constellatie (2023)

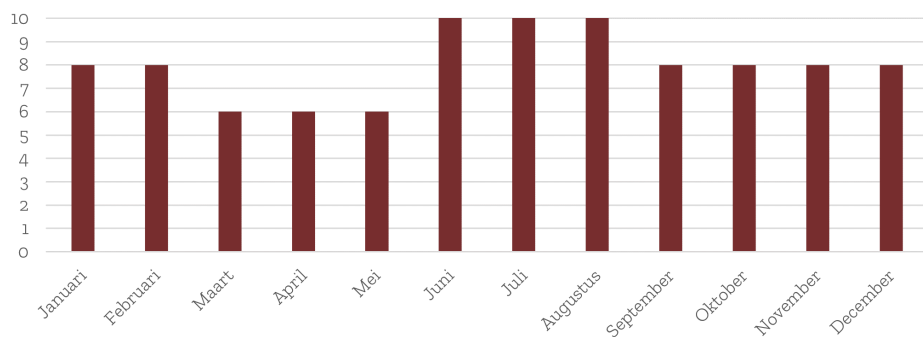

Aantal pleegouders en satelliet pleeggezinnen

De constellatie is gestart met acht pleegouders, dit betreffen zowel alleenstaande pleegouders als pleegouderstellen. Gedurende het pilotjaar stopten twee satelliet pleeggezinnen met Mockingbird en met pleegzorg (één gezin waar op dat moment geen pleegkind woonde en één met pleegkind²⁸). Twee nieuwe satelliet pleeggezinnen zijn gedurende de pilot gestart. Aan het eind van het pilotjaar zijn acht pleegouders betrokken bij de constellatie (figuur 3).

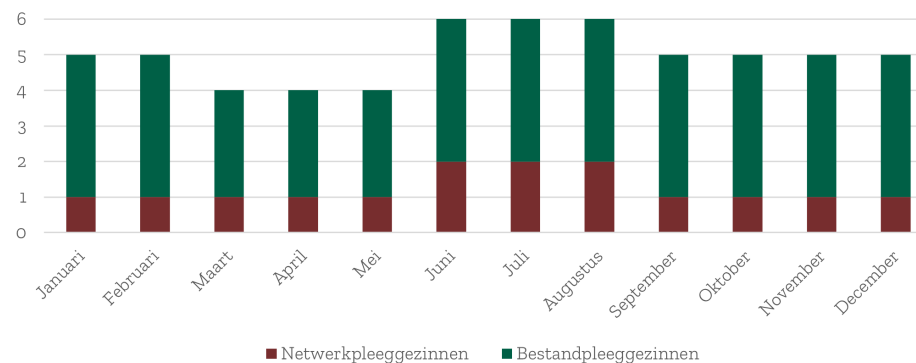
²⁸ Het stoppen van één pleeggezin (zonder pleegkind) in de eerste maanden na start had niet met pleegzorg en/of de constellatie te maken, maar met omstandigheden in de privésfeer.

Figuur 3. Aantal pleegouders in Mockingbird constellatie (2023)

Bij aanvang van de constellatie waren vijf satelliet pleeggezinnen betrokken. Zoals gemeld zijn twee satelliet pleeggezinnen gestopt en zijn twee nieuwe satelliet pleeggezinnen gestart gedurende het pilotjaar. Het betreffen voornamelijk bestandpleeggezinnen, maar ook twee netwerkpleeggezinnen (zie figuur 4). De gemiddelde afstand van satelliet pleeggezinnen tot het hubhome is 5,8 km. Alle satelliet pleeggezinnen bevinden op 3 tot 10 km afstand van de hubhome pleegouders.

Figuur 4. Aantal satelliet pleeggezinnen in constellatie naar type pleeggezin (2023)

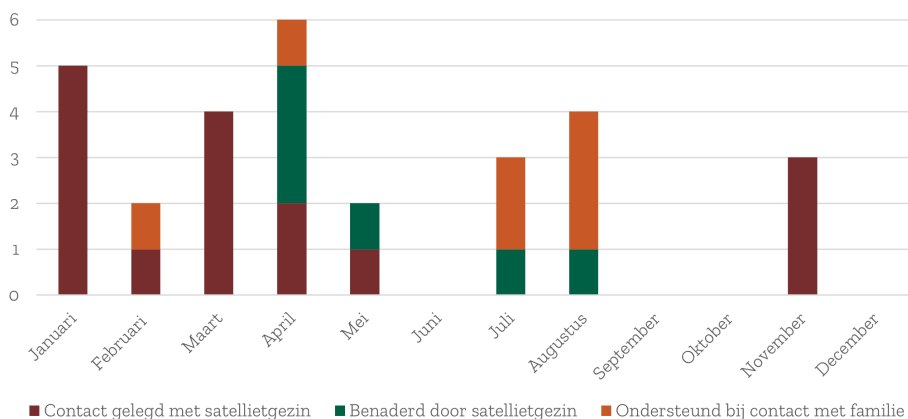

Hubhome pleegouders

Bij aanvang van de constellatie was er één hubhome bestaande uit twee (voormalig) pleegouders. In oktober zijn de verantwoordelijkheden van deze hubhome pleegouders tijdelijk overgenomen door één van de satelliet pleeggezinnen vanwege langdurige ziekte. De initiële hubhome pleegouders bleven gedurende deze tijd grotendeels betrokken bij de activiteiten, hieruit blijkt hun grote intrinsieke motivatie voor deelname. Op 1 maart 2024 hebben de initiële hubhome pleegouders alle taken weer overgenomen.

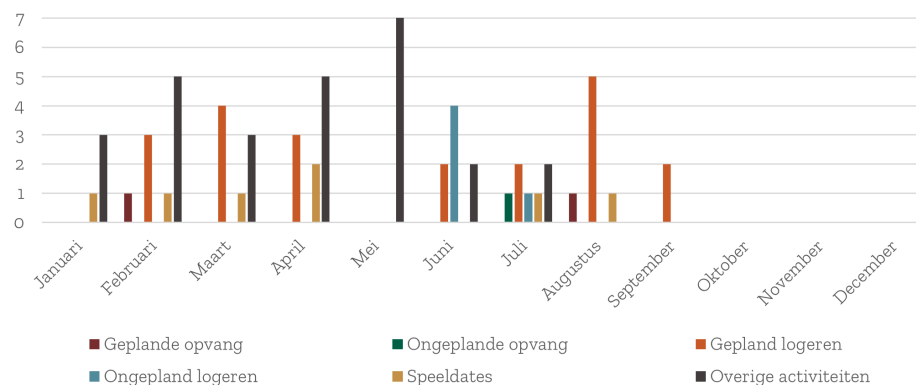
In onderstaande figuur wordt het aantal ondersteunende bilaterale contactmomenten weergegeven. Het gaat om het aantal keer dat de hubhome pleegouders individueel ondersteunend contact hebben gelegd met een van de satelliet pleeggezinnen, het aantal keer dat zij zijn benaderd door een satellietgezin en de keren dat zij hebben ondersteund bij contact met de ouder(s) van pleegkinderen. Hieruit blijkt dat er voornamelijk contact wordt geïnitieerd door de hubhome pleegouders met satelliet pleeggezinnen. Dit komt overeen met de verwachting dat gedurende de eerste periode na start van een constellatie de hubhome pleegouders initiatiefnemers zijn voor het leggen van verbindingen. Wanneer vertrouwensrelaties zijn opgebouwd wordt verwacht dat pleegouders ook vaker het initiatief tot contact zullen nemen. Het verminderde aantal ondersteunende contactmomenten in de tweede helft van het jaar heeft te maken met de uitval van de hubhome pleegouders en de tijdelijke overname van de verantwoordelijkheden door een van de satelliet pleeggezinnen.

Figuur 5. Aantal ondersteunende contactmomenten door hubhome pleegouders (2023)

De activiteiten van de hubhome pleegouders bestonden onder andere uit geplande en ongeplande opvang van pleegkinderen en eigen kinderen uit de constellatie, gepland en ongepland logeren en speeldates bij hen thuis. Met name gepland logeren vond regelmatig plaats, in totaal 21 keer nachten (varierend van één nacht tot vier nachten achter elkaar en van één persoon tot vijf personen tegelijk, soms betrof het personen uit verschillende gezinnen die samen logeerden / zowel pleegkinderen als eigen kinderen). Ongeplande opvang vond één keer plaats, ongepland logeren vond in totaal vijf nachten plaats, geplande opvang twee keer en er werden zeven speeldates georganiseerd (figuur 6). Overige activiteiten bestonden onder andere uit het verzorgen van paarden, het bijwonen van een diploma-uitreiking, een uitvoering van een kinderkoor, uit eten gaan, maar ook uit overleg met het projectteam of met de Mockingbird begeleider. Door de tijdelijke uitval van het hubhome veranderde het karakter van de activiteiten enigszins. Hoewel er nog één-op-één contact was tussen de initiële hubhome pleegouders en satelliet pleeggezinnen, werden de maandelijkse activiteiten georganiseerd door het satellietgezin dat als tijdelijk hubhome fungeerde. Logeerpartijen en steun vond plaats tussen de satelliet pleeggezinnen. Deze onderlinge activiteiten zijn niet zichtbaar in de data van de maandelijkse monitor.

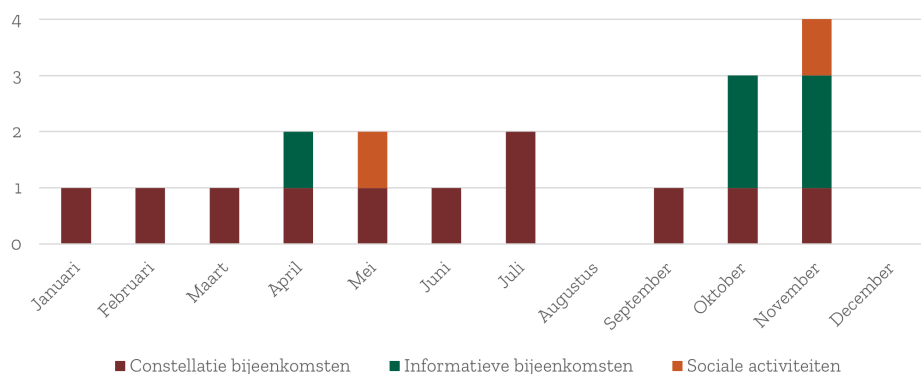
Figuur 6. Aantal activiteiten hubhome pleegouders (2023)

Activiteiten in de constellatie

In augustus en december hebben geen activiteiten plaatsgevonden, in de overige maanden heeft telkens een constellatiebijeenkomst en sporadisch een informatieve bijeenkomst en/of sociale activiteit plaatsgevonden. Het aantal activiteiten voor de gehele constellatie varieerde van nul tot vier per maand (figuur 7). Activiteiten bestonden onder andere uit het maken van een boottocht, uit eten gaan met de hele groep en samenkomsten (e.g. eten, spelletjes doen) bij het huis van de hubhome pleegouders.

Figuur 7. Aantal activiteiten constellatie (2023)

3.2. Bevorderende factoren voor succesvolle implementatie

Er zijn verschillende bevorderende factoren uit het onderzoek naar voren gekomen die hebben bijgedragen aan een succesvolle implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland. De factoren worden hieronder uiteengezet.

Vorbereidingstraject en 'sense of community'

Voor de start van de eerste constellatie heeft een uitgebreid voorbereidings-traject plaatsgevonden, zoals hierboven beschreven. Door te leren van eerdere ervaringen met de Mockingbird werkwijze in Amerika konden geleerde lessen worden meegenomen bij het schrijven van een implementatieplan. Een feestelijke opening van de eerste constellatie in bijzijn van relevante stakeholders zorgde voor enthousiasme en aandacht voor de werkwijze en creëerde een samenhangingsgevoel. Dit samenhangingsgevoel is een belangrijk aspect van een succesvolle constellatie. Vroeg inzetten op het creëren van een 'community' werkt bevorderend voor de implementatie van de werkwijze.

Communicatie en creëren van draagvlak

Gedurende het pilotjaar zijn via verschillende communicatiekanalen berichten verspreid die zorgden voor een bredere aandacht voor de Mockingbird werkwijze (e.g. via Stichting OP, Horizon, NVP, Kinderpostzegels, lokale pers²⁹, blogs, kennisdeelsessies, sociale media en interviews). De bekendheid van de werkwijze werd hiermee vergroot. Ook is er politieke interesse gewekt voor de Mockingbird werkwijze, dat zich onder andere uitte in een bezoek van staatssecretaris Maarten van Ooijen en wethouder Anna van Popering-Kalkman. Politiek en maatschappelijk draagvlak voor Mockingbird werken bevorderend voor de (bredere) implementatie van de werkwijze.

²⁹ E.g. [Mockingbird Constellation maakt pleegzorg makkelijker - Al het nieuws uit Waddinxveen \(hartvanwaddinxveen.nl\)](https://www.hartvanwaddinxveen.nl/).

Nauwe samenwerking Stichting OP, iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en The Mockingbird Society

De nauwe samenwerking tussen Stichting OP en iHub Pleegzorg en Gezinshuizen speelde een belangrijke rol in het implementatietraject. Het delen van middelen en expertise tussen deze twee partijen droeg bij aan een solide basis. Regelmatig overleg vond plaats, onder andere gedurende bijeenkomsten van het projectteam waar beide partijen in vertegenwoordigd zijn. De actieve deelname bevorderde een soepele communicatie en een gedeeld begrip van de implementatiedoelen. De voortdurende betrokkenheid ondersteunde niet alleen het oplossen van potentiële problemen, maar bevorderde ook de voortgang van het implementatieproces.

Tevens was The Mockingbird Society actief betrokken in het pilotjaar. Gedurende dit jaar werden *fidelity markers* (bouwstenen en kwaliteitsnormen opgesteld door The Mockingbird Society) gemonitord ten behoeve van het meten van de voortgang. Op deze manier werd een vinger aan de pols gehouden en kon gebruik worden gemaakt van de jarenlange ervaring van The Mockingbird Society met de werkwijze. Gedurende het jaar was er regelmatig overleg. Bij zowel de start als het einde van het pilotjaar zijn afgevaardigden van The Mockingbird Society van Amerika naar Nederland gereisd om met de gezinnen en professionals in gesprek te gaan. Zoals genoemd vond in november 2023 een *fidelity assessment* plaats, waarbij aan de hand van de *fidelity checklist* werd geoordeeld dat implementatie succesvol heeft plaatsgevonden in overeenstemming met de essentiële onderdelen van de werkwijze en dat verdere uitrol wordt aangehouden³⁰. De betrokkenheid van The Mockingbird Society zal in de toekomst kleiner zijn dan gedurende het pilotjaar.

Betrokkenheid regio

De betrokkenheid en financiële ondersteuning van de regio werkte bevorderend voor de implementatie van de Mockingbird werkwijze.

Korte lijntjes met pleeggezinnen

Gedurende het pilotjaar waren er korte lijntjes met de pleeggezinnen. Deze verliepen met name via de Mockingbird begeleider, die makkelijk en snel kon schakelen met iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en Stichting OP. Bijvoorbeeld toen de pleeggezinnen aangaven dat het 'lang stil was geweest' en er behoefte was aan meer informatie over het implementatieproces en ontwikkelingen binnen het traject, werd op korte termijn een bijeenkomst bij het hubhome georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst gingen pleegouders en afgevaardigden van de iHub Pleegzorg en Gezinshuizen en Stichting OP met elkaar in gesprek.

Kenmerken hubhome pleegouders

De hubhome pleegouders die onderdeel uitmaken van de eerste constellatie hebben veel pleegzorgervaring, een hoge intrinsieke motivatie, een ideale woonomgeving voor constellatiebijeenkomsten (ruim en met veel vertier) en werden al langdurig meegenomen in de voorbereidingen naar aanloop van de start. Eén van de hubhome pleegouders had al ervaring opgedaan met de Mockingbird werkwijze tijdens het leerbezoek aan Amerika. Deze factoren bevorderden het verloop van de implementatie.

³⁰ De uitslag van het fidelity assesment was met een score van 94 procent zeer succesvol.

Pionierszin: enthousiasme bij pleeggezinnen, begeleider en projectgroep

Naast betrokken hubhome pleegouders werkte ook de aanwezigheid van een enthousiaste groep pleeggezinnen bevorderend voor de implementatie van Mockingbird. Deze pleeggezinnen waren zich vanaf het eerste moment bewust van het feit dat zij pioniers zijn en behoren tot de eerste constellatie in Nederland. Hun inzet had een merkbare impact op het implementatieproces. Een andere positieve dynamiek werd gecreëerd door de aanwezigheid van een betrokken, diverse projectgroep. Het zichtbare enthousiasme van de Mockingbird begeleider droeg bij aan het verloop van de implementatie. De gezamenlijke inzet en betrokkenheid resulteerden in een proactieve aanpak en creëerde een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid en samenwerking. Bewust is in de eerste maanden van de constellatie ingestoken op het bevorderen van het proces van groepsvorming.

3.3. Belemmerende factoren voor succesvolle implementatie

Naast bovengenoemde bevorderende factoren kwamen tijdens het pilotjaar ook enkele uitdagingen naar voren met betrekking tot de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Deze belemmerende factoren worden hieronder toegelicht.

Druk van pionierschap

De ervaren druk om de eerste Mockingbird constellatie in Nederland te zijn creëerde -naast enthousiasme- een sfeer van voorzichtigheid bij betrokkenen. Van deze voorzichtigheid was vooral sprake in de beginfase en deze richtte zich op het delen van gegevens. De satelliet pleeggezinnen hadden het gevoel 'onder een vergrootglas' te liggen en waren voorzichtig met het onderling uitwisselen van data -zoals delen van foto's in de whatsapp groep-, wat vaak botste met het idee om een familiestructuur te creëren. Na verhelderende gesprekken hierover werd deze druk grotendeels weggehaald. Bij volgende constellaties zal de 'druk van het pionieren' minder aanwezig zijn.

Afhankelijkheid van hubhome pleegouders en Mockingbird begeleider

Binnen de Mockingbird werkwijze wordt uitgegaan van één hubhome dat meerdere pleeggezinnen ondersteunt. De centrale rol die de hubhome pleegouders hebben -en de aanzienlijke afhankelijkheid hiervan van de satelliet pleeggezinnen- kan de constellatie ook kwetsbaar maken. Tijdens deze eerste constellatie is dit naar voren gekomen toen de hubhome pleegouders door onvoorziene, externe omstandigheden niet meer in staat waren deze functie te bewerkstelligen. Ondanks het feit dat de satelliet pleeggezinnen elkaar destijds nog maar kort kenden, gaven zij allemaal te kennen dat ze dóór wilden gaan met de constellatie. Net als in een 'normale familie' bleven de gezinnen elkaar opzoeken, en bleven de hubhome ouders ondanks hun persoonlijke omstandigheden een hoge mate van contact houden met de andere gezinnen binnen de constellatie. Alle gezinnen leefden bovendien erg met hen mee. De activiteiten werden tijdelijk overgenomen door een van de satelliet pleeggezinnen, wat de veerkracht en goede onderlinge relaties binnen de constellatie illustreert. Echter zou dit voor de lange termijn geen toereikende oplossing zijn, aangezien de vragen en ondersteuning die het satellietgezin zelf heeft niet voldoende aanbod kunnen komen. Ook vroeg het het nodige aanpassingsvermogen van zowel het betreffende satellietgezin als van de andere satelliet pleeggezinnen, die moesten wennen aan deze constructie. Zoals in figuur 5 en 6 te zien is namen het aantal contactmomenten en activiteiten tussen de hubhome pleegouders en satelliet pleeggezinnen af. Activiteiten en contactmomenten tussen de satelliet pleeggezinnen onderling bleven wel bestaan³¹. Dit benadrukt het belang van flexibiliteit wanneer onverwachte zaken spelen. Het is goed om binnen de Mockingbird werkwijze -en bij aanvang van nieuwe constellaties- na te denken over eventuele alternatieven wanneer onvoorziene omstandigheden zich voordoen. Dit geldt met name voor de posities van de hubhome pleegouders en de Mockingbird begeleider, en voor de eerste maanden wanneer het

31 Doordat bij de samenstelling van de constellatie is gekeken naar een samenstelling van voltijds, crisis en weekend pleeggezinnen was er ook flexibiliteit in de mogelijkheid van opvang van kinderen in een van de andere gezinnen van de constellatie waar op dat moment meer ruimte was.

groepsgevoel nog wordt gevormd. Zodra het groepsgevoel voldoende sterk is kan dat juist als kracht worden gezien waardoor alternatieve oplossingen door de constellatie zelf kunnen worden bedacht en (tijdelijk) ingevoerd, zoals getoond in de eerste constellatie.

Verwachtingsmanagement

Uit gesprekken met de satelliet pleeggezinnen en een ouder kwam naar voren dat meer communicatie over verwachtingen aan het begin wenselijk zou zijn geweest. Dit gaat met name over het uitspreken van verwachtingen naar elkaar toe (e.g. op welke manier willen we elkaar ondersteunen? Op welke manier vindt contact plaats?) maar ook het maken van afspraken (Wat vraagt het van ons / van de organisatie? Wat houdt deelname aan Mockingbird / de werkwijze precies in? Waar moet toestemming voor gevraagd worden en op welke manier?). Helder spreken over verwachtingen aan het begin van de constellatie werkt bevorderlijk voor de implementatie.

Balanceren tussen modellen en context

Het vinden van een evenwicht tussen de oorspronkelijk Amerikaanse Mockingbird werkwijze en de Nederlandse context leek soms wat uitdagend te zijn. Het was fijn om voorbeelden (e.g. voorbeelddocumenten) te hebben, maar het vroeg ook aandacht om een vertaalslag naar Nederland(s) te maken. De ervaring onderstreept de behoefte aan zorgvuldige afstemming op lokale omstandigheden bij toekomstige implementaties. Gedurende het pilotjaar is hier veel over geleerd, deze lessen kunnen worden meegenomen bij de opzet van nieuwe constellaties.

Uitgebreide gesprekken over gegevensdeling

Langdurige gesprekken over gegevensdeling zorgden voor vertragingen rondom het onderzoek en de monitoring van de Mockingbird werkwijze. Het zorgde met name voor vertragingen rondom administratieve procedures, zoals het verkrijgen van toestemmingsformulieren en initiëren van contact. Door het traag op gang komen van de monitor en onderzoeksactiviteiten werd het vermogen om tijdig inzicht te krijgen in het verloop van de werkwijze belemmerd. Deze vertragingen hadden hiermee niet alleen impact op de onderzoekers, maar ook op de pleeggezinnen die deelnamen aan de constellatie en de ouders en voogden die meerdere keren toestemming moesten geven. Onduidelijkheid over gegevensdeling zorgde, zoals eerder genoemd, voor een sfeer van lichte spanning, aangezien betrokkenen voorzichtig waren om geen fouten te maken. Deze ervaringen benadrukken het belang van een efficiënte afhandeling van zaken rondom gegevensdeling en toestemmingsprocedures. Het minimaliseren van vertragingen in deze procedures is niet alleen van belang voor het onderzoek en de monitoring, maar zorgt ook voor duidelijkheid onder de deelnemers van de constellatie. Aandacht voor privacyaspecten -rekening houdend met juridische kaders- dient aan het begin goed aan bod te komen. Naar verwachting speelde dit vooral bij de eerste constellatie een grote rol en zullen toekomstige constellaties profiteren van de gesprekken die tijdens het pilotjaar gevoerd zijn.

Discrepancies met het reguliere pleegzorgsysteem m.b.t. nabijheid en flexibiliteit

Een potentiële belemmering voor implementatie kan voortkomen uit de discrepantie tussen de Mockingbird werkwijze en reguliere pleegzorg met betrekking tot nabijheid en gevraagde flexibiliteit. Mockingbird wordt gezien als een manier van het organiseren van informele steun en draait om het werken vanuit de relatie (en niet vanuit het systeem / de regels). Het omvat een werkwijze waarbij pleegzorgprofessionals nauw betrokken zijn bij de satelliet

pleeggezinnen en er een hoge mate van nabijheid tussen de Mockingbird begeleider en gezinnen bestaat. Verder vereist de opzet van Mockingbird dat de Mockingbird begeleider (van de meeste gezinnen in de constellatie tevens de pleegzorgbegeleider) regelmatig in de avonden of weekenden actief is. Deze afwijkingen van de reguliere pleegzorgpraktijk zijn de kracht van de werkwijze, maar kunnen ook een struikelblok vormen aangezien de huidige pleegzorgprofessionals niet specifiek zijn opgeleid om te werken binnen een dergelijk nabijheidsgericht systeem. De Mockingbird werkwijze vergt een aanzienlijke flexibiliteit, wat mogelijk niet door elke pleegzorgprofessional wordt omarmd. Voor de Mockingbird begeleider in de eerste constellatie was dit geen probleem en zorgde de werkwijze juist voor een verhoging van werkplezier. Bij het selecteren van een Mockingbird begeleider voor een constellatie is het goed om hier rekening mee te (blijven) houden.

Personeelwisselingen

De grote hoeveelheid wisselingen van beleidsmedewerkers in de Regio werd als belemmerend voor de implementatie van de werkwijze ervaren.

3.4. Conclusie

Gedurende het pilotjaar zijn bevorderende en belemmerende factoren voor een succesvolle implementatie van de Mockingbird werkwijze naar voren gekomen. Het opdoen van leerervaringen was cruciaal onderdeel van het pilotjaar en de geleerde lessen zijn waardevol voor de verdere uitrol van de werkwijze in Nederland. Over het algemeen komt een zeer positief beeld van de implementatie van de Mockingbird werkwijze naar voren in dit onderzoek. In het pilotjaar is gestart met het vormen van een solide basis voor positieve verandering binnen de pleegzorg.

4 Evaluatie door hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen

De betrokkenheid van de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen in een constellatie vormt een belangrijk onderdeel van de Mockingbird werkwijze. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de verschillende perspectieven van deze actoren, met de nadruk op hun ervaringen en de mogelijke uitdagingen bij deelname aan Mockingbird. Hiermee worden twee onderzoeksvragen beantwoord die in dit onderzoek centraal staan:

Hoe evalueren de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen een Mockingbird constellatie en daarbij geboden ondersteuning?

In hoeverre is Mockingbird van meerwaarde in vergelijking tot pleegzorg zonder inzet van een Mockingbird constellatie?

In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de drijfveren van de betrokkenen om deel te nemen aan Mockingbird. Ook wordt ingegaan op positieve en negatieve ervaringen die zij tijdens de pilotfase hebben opgedaan. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de ervaren meerwaarde van deelname aan de constellatie.

4.1. Hubhome pleegouders

In deze paragraaf wordt ingegaan op de ervaringen en drijfveren van de hubhome pleegouders. Zij nemen een centrale rol in binnen de Mockingbird werkwijze doordat zij de andere pleeggezinnen binnen de constellatie ondersteunen. De twee personen die het hubhome vormen zijn in het kader van dit onderzoek twee keer in een interviewsetting gesproken. De eerste keer in mei 2023 en vervolgens in januari 2024. Tevens zijn zij enkele keren tijdens activiteiten in bijzijn van anderen gesproken.

Drijfveren voor deelname

De jarenlange ervaringen als pleegouders vormden een belangrijke reden voor het koppel om zich aan te melden als hubhome pleegouders bij de eerste constellatie. Beiden geven aan dat Mockingbird voor hen op precies het juiste moment kwam. Aangezien de pleegkinderen inmiddels (bijna) meerderjarig waren, rees de vraag om wederom een lange termijn verbinding aan te gaan met een nieuw pleegkind of de ervaringen op een andere wijze te gebruiken. Zij concludeerden dat het uitvliegen van de eigen pleegkinderen ruimte bood voor een andere rol. Het kunnen bieden van steun en een netwerk aan andere pleeggezinnen vormde voor hen een sterke motivatie om zich aan te melden als hubhome pleegouders.

Positieve en negatieve aspecten

In de opstartfase van de Mockingbird constellatie ervoeren de hubhome pleegouders enige turbulentie. Het ontbrak aan duidelijke communicatie over verwachtingen, zowel voor henzelf als voor de andere (pleeg)ouders binnen de constellatie. Deze ervaringen werden vooral opgemerkt bij het terugblikken op die beginfase en passen bij de eerder geschetste groepsontwikkeling. Alles

overziend kijken de hubhome pleegouders met grote tevredenheid terug op de georganiseerde bijeenkomsten en de andere onderdelen van Mockingbird. Zowel geplande als ongeplande logeerpartijen verliepen volgens hen soepel en ze beschouwen deze bijeenkomsten en logeerervaringen als de grootste meerwaarde van de werkwijze. Voor hen zorgen deze momenten van samen zijn voor een gevoel van gemeenschap en ondersteuning. Daarnaast bieden de bijeenkomsten en logeerpartijen de gelegenheid om ervaringen met elkaar te delen en wordt op die momenten praktische steun geboden.

De hubhome pleegouders waarderen daarnaast Mockingbird als een programma van nabijheid en informele steun, waarbij de ondersteuningsgedachte centraal staat. Een bijzonder moment voor hen was toen een pleegkind zei dat hij 'niet meer naar de bijeenkomsten kwam omdat het moest, maar omdat hij dat graag wilde'. Dit was voor de hubhome pleegouders een moment om te beseffen dat dit een van de positieve aspecten is binnen de Mockingbird werkwijze: het creëren van een community waar (pleeg)kinderen zich onderdeel van voelen en ook graag aanwezig willen zijn bij bijeenkomsten met de andere deelnemers van de constellatie.

De hubhome pleegouders erkennen ook enkele uitdagingen binnen de Mockingbird werkwijze. Ze zien als mogelijk struikelblok voor vervolgstellingen dat niet iedereen over een dergelijk ruim huis beschikt om de benodigde ruimte te bieden. De hubhome pleegouders voorzien, anders dan in de Amerikaanse context, dat in Nederland een kleinschaligere samenstelling beter zou werken. Bovendien noemen zij het een uitdaging om -in een kleine ruimte- bijeenkomsten te organiseren tijdens slecht weer, wanneer het uitvoeren van buitenactiviteiten minder haalbaar is. Een ander aspect dat de hubhome pleegouders als mogelijke uitdaging zien voor toekomstige constellaties is in hoeverre een nieuw pleeggezin binnen een al huidige constellatie past: hoe weet je of dat zo is en waar laat je het van afhangen? En wat doe je als het minder fijn loopt?

Hoe ga je om met satelliet pleeggezinnen die zich gaandeweg niet goed weten te committeren aan gemaakte afspraken? Verander je dan de groepsregels of stel je je meer flexibel op? Deze vraagstukken weerspiegelen zowel de behoefte aan flexibiliteit als aan goede begeleiding binnen Mockingbird. Het is een proces waar de groep gezamenlijk doorheen gaat en gaandeweg afwegingen worden gemaakt en inzichten worden opgedaan.

Ervaren meerwaarde Mockingbird

De hubhome pleegouders benoemen meerdere aspecten waardoor zij een duidelijke meerwaarde zien van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Allereerst geeft het koppel mee dat de Mockingbird werkwijze ertoe leidt dat community-vorming en samenhang ontstaat tussen de pleeggezinnen. Mockingbird creëert een gevoel van verbondenheid waardoor pleegouders zich niet alleen hoeven te voelen en in de constellatie gelijkgestemden tegenkomen die (vaak soortgelijke) ervaringen delen. Als pleegouder sta je er dus niet alleen voor en weet je dat je kan terugvallen op anderen met pleegzorg ervaring. Dit is extra van meerwaarde als een pleeggezin een minder (groot) sociaal netwerk heeft en niet altijd terecht kan bij de eigen familie. Ook zorgt de Mockingbird werkwijze voor een gemeenschap van mensen die elkaars situatie begrijpen. Hierdoor hoeven pleegouders bijvoorbeeld niet eerst uit te leggen waarom ze graag pleegouder zijn. Het stadium van begrip en kennis opdoen over de situatie kan achterwege worden gelaten, waardoor pleegouders zich kunnen richten op hetgeen zij echt hulp bij nodig hebben.

Een andere belangrijke meerwaarde die naar voren komt is dat hubhome pleegouders een neutralere positie hebben vergeleken met bijvoorbeeld een pleegzorg professional. De hubhome pleegouders zijn een 'normaal' gezin dat soortgelijke ervaringen deelt en vanuit hetzelfde referentiekader denkt of werkt. Dit zorgt voor een andere wisselwerking in het sociaal contact en maakt het laagdrempeliger voor pleegouders om met lastige dilemma's of vraagstukken te komen.

4.2. Pleegouders

In totaal hebben zeven satelliet pleeggezinnen deelgenomen aan de eerste Mockingbird constellatie gedurende het pilotjaar. Hiervan zijn twee pleeggezinnen tussentijds gestopt en zijn twee pleeggezinnen halverwege van start gegaan. Op het pleeggezin na dat binnen enkele maanden stopte –om persoonlijke redenen die niet gelieerd zijn aan Mockingbird– zijn alle pleegouders minstens één keer gesproken in een interviewsetting voor dit onderzoek. De gezinnen die tijdens de hele constellatie hebben deelgenomen zijn twee keer geïnterviewd, één keer in de maanden mei of juni 2023 en vervolgens weer in november of december 2023. Tevens zijn zij enkele keren tijdens activiteiten in bijzijn van anderen gesproken.

Drijfveren voor deelname

Een grote drijfveer voor de pleegouders om deel te nemen aan de Mockingbird constellatie is hun interesse in het hebben van een gemeenschap / netwerk. Vrijwel alle pleegouders geven aan dat zij heel bewust hebben gekozen voor het pleegouderschap, maar dat het soms moeilijk te begrijpen is voor hun naasten waarom zij deze keuze hebben gemaakt. Ook komt uit de interviewgesprekken naar voren dat je als pleegouder regelmatig met andere problemen en opvoedzorgen te maken hebt dan wanneer het gaat om eigen kinderen. Niet iedereen in het sociale netwerk van pleegouders begrijpt dit, waardoor het pleegouderschap soms wat alleen kan aanvoelen. Eén van de gesproken pleegouders vertelt hierover het volgende:

“Wat je merkt is dat bij andere vrienden of familieleden die het pleegouderschap niet kennen, zij het moeilijk vinden om te begrijpen waar wij in de opvoeding en zorg tegenaanlopen. Met andere pleegouders heb je deze barrière niet. Je spreekt namelijk dezelfde taal en deelt dezelfde ervaringen, al is het in een andere context.”

Deze barrière vervalt met de Mockingbird werkwijze volgens de gesproken pleegouders. Binnen Mockingbird ervaren ze namelijk steun aan elkaar. Er is een netwerk aanwezig waarop men kan terugvallen en dit netwerk bestaat uit personen die dicht bij de eigen ervaringen staan omdat zij het pleegouderschap ook meemaken. Een ander voorbeeld zien we terug bij een van de twee satelliet pleeggezinnen die in aanraking kwamen met pleegzorg vanwege een uithuisplaatsing in het eigen sociale netwerk. De nabijheid van het sociale netwerk was juist een complicerende factor voor dit gezin, omdat niet iedereen hetzelfde perspectief op de plaatsing had. Het koppel miste daarmee steun en een (alternatief) netwerk om op terug te kunnen vallen. Deze pleegouders verwoordden dat gevoel van eenzaamheid en keuze om deel te nemen aan Mockingbird als volgt:

“We hebben ons de eerste jaren echt wel alleen gevoeld, ook omdat we een netwerkplaatsing hadden die vrij complex is gegaan. En op een gegeven moment kwam [naam pleegzorgwerker] met Mockingbird vanuit het idee dat we daarmee mogelijk aansluiting kunnen vinden met mensen met soortgelijke ervaring en principes. En dat misten we heel erg in onze omgeving.”

Verder wordt door respondenten benoemd dat de aanwezigheid van een groep mensen buiten de eigen sociale kring juist fijn kan uitpakken, ook wanneer de familie en/of sociale omgeving zich gunstig opstelt ten opzichte van het pleegouderschap. Redenen die hiervoor zijn genoemd zijn dat je daardoor niet continu het eigen netwerk hoeft te belasten en dat het tegelijkertijd fijn is om vanuit een ander / nieuw perspectief hulp en tips te krijgen.

Positieve en negatieve aspecten

Gedurende het pilotjaar hebben pleegouders uiteenlopende ervaringen opgedaan, waarbij zowel positieve als negatieve aspecten rondom de Mockingbird werkwijze aan het licht kwamen. Deze worden hieronder toegelicht.

Gemeenschapsgevoel

Een van de positieve elementen die veelvuldig is genoemd door de pleegouders is het gevoel van gemeenschap en ondersteuning dat is ontstaan gedurende het pilotjaar. Pleegouders benadrukken herhaaldelijk dat de maandelijkse bijeenkomsten met andere pleeggezinnen een hoogtepunt zijn. Tijdens deze bijeenkomsten is niet alleen een gevoel van verbondenheid gecreëerd met elkaar, maar wordt ook een platform geboden om met elkaar in gesprek te gaan en elkaar tips te geven met betrekking tot het pleegouderschap.

Mockingbird als veilige ruimte

Een ander waardevol aspect is dat Mockingbird voor de pleegouders fungeert als een veilige ruimte die mogelijk breakdowns kan voorkomen. Doordat pleegouders laagdrempelig kunnen terugvallen op de hubhome pleegouders, verdwijnt de barrière om hulp te vragen grotendeels. Het helpt volgens sommige pleegouders beter dan om advies te vragen aan een professional, omdat de relaties binnen de constellatie horizontaler zijn en de anderen het pleegouderschap zelf ook (hebben) ervaren. Door een pleegouder wordt hierover het volgende gezegd:

“Het is heel fijn als je een netwerk hebt waar je op kan terugvallen. Je hebt meer mensen nodig die je begrijpen en jouw situatie snappen. Dit vind ik terug bij Mockingbird.”

Daarnaast merken pleegouders positieve ontwikkelingen bij hun pleegkinderen, zoals een toename van sociaal contact. Pleegouders noemen dat vooral op de oudere pleegkinderen het ontmoeten van andere pleegkinderen een positieve invloed lijkt te hebben. Deze interacties bieden een kans voor de kinderen om nieuwe vriendschappen te sluiten en een gevoel van begrip te delen omdat ze soortgelijke (pleegzorg)ervaringen hebben.

De band met de Mockingbird begeleider

Verschillende pleegouders hebben aangegeven dat zij het contact met de Mockingbird begeleider als positief ervaren binnen Mockingbird, vanwege de meer natuurlijke setting waarin dit plaatsvindt. Voor de meeste gezinnen in de constellatie is de Mockingbird begeleider tevens de pleegzorgbegeleider. De informele en natuurlijke benadering van het contact met de Mockingbird begeleider wordt als prettig bestempeld. In het reguliere pleegzorgsysteem verloopt dit doorgaans op een meer formele en afstandelijke wijze, terwijl binnen Mockingbird de begeleider regelmatig aanwezig is bij de maandelijkse bijeenkomsten en deel uitmaakt van bijvoorbeeld de WhatsApp-groepsapp. Doordat het contact met de Mockingbird begeleider op een meer informele wijze plaatsvindt, ervaren meerdere pleegouders een betere band met de begeleider en ontstaat een meer organische relatie. Ook wordt benoemd dat de Mockingbird begeleider als pleegzorgbegeleider betere observaties kan doen in een meer natuurlijke setting en dat dit zorgt voor minder druk op de pleegkinderen.

Vriendschappen en noodopvang waar nodig

Pleegouders noemen dat (pleeg)kinderen een sterke band hebben opgebouwd met de hubhome pleegouders. Voor sommige pleegouders was dit aanvankelijk spannend, omdat ze niet zeker wisten of Mockingbird geschikt zou zijn voor hun pleegkind. Bovendien ervaren de meeste pleegouders geruststelling in het feit dat ondersteuning en noodopvang beschikbaar is wanneer dit echt nodig is, wat hen enige ademruimte geeft in het dagelijks leven. Hierdoor werd bijvoorbeeld een bijplaatsing van een broertje van een pleegkind aangedurfd door één van de pleegouders. Een ander positief aspect dat is benoemd door meerdere pleegouders, is dat Mockingbird heeft bijgedragen aan het vormen van vriendschappen tussen pleegouders, ook buiten de georganiseerde activiteiten om, waardoor ze samen activiteiten ondernemen en elkaar ondersteunen. En als laatste komt naar voren dat met het verstrijken van de tijd

de constellatie steeds hechter is geworden. Dit bleek vooral toen de hubhome pleegouders tijdelijk uitvielen, maar de constellatie toch kon doorgaan doordat een ander pleeggezin aanbod om de rol van hubhome tijdelijk op zich te nemen en onderlinge steun binnen de satelliet pleeggezinnen werd opgepakt. Dit liet de flexibiliteit en veerkracht van deze constellatie zien.

De juiste dynamiek zoeken

Pleegouders geven aan dat ze in de beginfase moesten zoeken naar de juiste dynamiek binnen het Mockingbird programma. Pleegouders noemen dat er aanvankelijk weinig duidelijke verwachtingen waren geschept over de randvoorwaarden van de werkwijze. Een pleegouder merkt hierover op:

“In het begin was het zoeken, en het had geholpen als er meer duidelijkheid was geweest over wat we precies konden verwachten en wat van ons werd verwacht.”

Wegvallen van de hubhome pleegouders

Een aspect dat impact heeft gehad op de constellatie was het wegvallen van de hubhome pleegouders in de loop van het pilotjaar. Het tijdelijk uitvallen van de hubhome pleegouders betekende niet alleen een verlies van ondersteuning voor de betrokken pleeggezinnen, maar toonde ook een kwetsbaarheid van de werkwijze. Hiermee werd duidelijk hoe essentieel de rol van het hubhome is binnen de Mockingbird werkwijze. Uiteindelijk toonden de pleegouders veerkracht, zoals eerder in deze rapportage genoemd: ze wilden de constellatie graag voortzetten waardoor oplossingen uit de groep zelf kwamen. Hieruit spreekt hun grote betrokkenheid en het toont aan dat in relatief korte tijd een samenhangingsgevoel is ontstaan. Een ander pleeggezin nam de rol van hubhome pleeggezin tijdelijk op zich, wat bijdroeg aan het voortbestaan van de constellatie. Hoewel het zich beschikbaar stellen van dit pleeggezin door bijna alle betrokkenen als positief is ervaren zien we ook dat er knelpunten

ontstonden. Door het wegvallen van het initiële hubhome, voelden sommige pleegouders zich minder op hun gemak binnen de constellatie. De rol van het hubhome als faciliterende actor binnen Mockingbird werd weliswaar gehandhaafd, maar de ondersteunende rol waarbij pleegouders voor steun (bv. in het dagelijkse of logeerafspraken voor het pleegkind) terecht kunnen bij het hubhome was voor sommigen met de nieuwe situatie minder vanzelfsprekend. De aanleiding hiervoor was enerzijds de relatie die de ouders tot nu toe hadden opgebouwd met de nieuwe hubhome pleegouders, die was gebaseerd op herkenning -zelfde positie- rondom ervaringen in de pleegzorg. Anderzijds hadden meerdere pleegouders de communicatie over de nieuwe situatie graag anders gezien, waarbij ze wijzen op een actievere rol van de pleegzorgorganisatie.

De rol van de pleegzorgwerker

Een ander aspect dat uit de gesprekken naar voren komt, is dat sommige pleegouders enige moeilijkheden hebben ondervonden met de rol en dynamiek van de pleegzorgwerker binnen Mockingbird. Voor de officiële start van de constellatie adviseerde de pleegzorgorganisatie dat het ideaal zou zijn als alle pleeggezinnen dezelfde pleegzorgwerker zouden hebben, een rol die dan door de Mockingbird begeleider op zich zou worden genomen. Dit stuitte echter op weerstand bij verschillende pleegouders. Eén pleeggezin wilde graag de eigen vertrouwde pleegzorgwerker behouden (en betrekken) bij de constellatie. Een reden die hiervoor werd gegeven is dat het vanuit het kindperspectief beter zou zijn om door te gaan met de vertrouwde pleegzorgwerker, met name wanneer hechtingsproblemen aan de orde zijn. Ook vanuit het perspectief van de ouders van pleegkinderen kan continuïteit meerwaarde hebben, met name wanneer zij al veel verschillende jeugdbeschermers en pleegzorgbegeleiders voorbij hebben zien komen en met de huidige pleegzorgbegeleider goed contact hebben. Een ander pleeggezin vond het geen fijn idee om gekoppeld te worden aan de Mockingbird begeleider, omdat ze geen goede klik ervaarden. Het uitgangspunt om één pleegzorgbegeleider voor alle satelliet pleeggezinnen te hebben werd dan ook al losgelaten bij de start van de constellatie. Vanuit

Mockingbird wordt gesteld dat er één Mockingbird begeleider in de constellatie is. Het is vervolgens aan de pleegzorgaanbieder hoe zij de pleegzorgbegeleiding willen inrichten. In de praktijk zal de Mockingbird begeleider vaak een pleegzorgbegeleider zijn, maar dit gaat niet altijd op. De pleegzorgaanbieder is momenteel lerende in hoe zij deze twee goed kunnen combineren / inrichten.

Het feit dat de Mockingbird begeleider regelmatig aanwezig was bij de maandelijkse bijeenkomsten en deelnam aan de WhatsApp-groepsapp werd door de overgrote meerderheid van de pleegouders als positief ervaren. Eén gezin had hier meer moeite mee. Zo gaf een van de pleegouders hierover het volgende mee:

“Het was voor ons ook geen fijn idee dat een professional aanwezig is bij de bijeenkomsten. Als ik met andere pleegouders zit en je hebt het over je problemen, doe je dat liever niet waar zo’n medewerker bij zit.”

Door de andere gezinnen wordt juist de gezamenlijke aanpak met professionals als meerwaarde gezien.

Deze bevindingen benadrukken het belang van flexibiliteit en maatwerk binnen de werkwijze, waarbij ruimte wordt geboden voor de individuele behoeften en voorkeuren van pleegouders (en daarmee pleegkinderen en hun eigen ouders) met betrekking tot de betrokkenheid van en keuze voor pleegzorgwerkers. Ook benadrukt het de diversiteit aan ervaringen; waar de meesten de nabijheid van de Mockingbird begeleider als zeer positief ervaren (zie eerder) doet een enkeling dat niet.

Persoonlijke situatie heeft invloed op deelname aan Mockingbird

In de gesprekken is naar voren gekomen dat de ervaringen met Mockingbird sterk afhankelijk zijn van de persoonlijke situatie van het pleeggezin. Bij één gezin bracht Mockingbird eerder wat spanning met zich mee en ervaren pleegouders dat Mockingbird niet goed paste bij hun pleegkind. De dynamiek van het samenzijn met andere pleegkinderen en -gezinnen werd hierdoor als uitdagend ervaren en zorgde voor verhoogde spanningen. Uiteindelijk heeft dit pleeggezin ervoor gekozen om te stoppen met hun deelname aan Mockingbird. Ondanks dat zij de meerwaarde inzien van een Mockingbird werkwijze in Nederland en dit ook erg aanmoedigen, voelde het voor hen als een juiste beslissing om eruit te stappen. Eén van de pleegouders van dit gezin zegt hierover het volgende:

“Voor kinderen met een grotere rugzak kunnen de bijeenkomsten soms overweldigend aanvoelen. Hier moesten we rekening mee houden en daardoor merkten we dat, ondanks dat het concept heel mooi is, we toch ervoor moesten kiezen te stoppen.”

De pleegouders van de andere satellietpleeggezinnen geven aan zich niet in deze quote te herkennen. Het is van belang om de diversiteit aan behoeften en omstandigheden binnen pleeggezinnen te erkennen. De ervaringen in dit pilotjaar hangen af van de individuele situaties van de betrokken pleeggezinnen. Bovengenoemde situatie laat zien dat het kan zijn dat Mockingbird niet voor elk pleeggezin / alle pleegouders als de meest geschikte optie voelt. Het toont het belang om zorgvuldig te luisteren naar en te reageren op de behoeften van individuele pleeggezinnen en flexibel te zijn om passende ondersteuning te bieden waar dat mogelijk is.

Ervaren meerwaarde Mockingbird

Ondanks enkele struikelblokken benadrukken de pleegouders unaniem de aanzienlijke meerwaarde van Mockingbird voor pleeggezinnen in Nederland. Alle pleegouders geven mee dat ze het een mooi programma vinden omdat er wordt uitgegaan van het onderling ondersteunen van elkaar (e.g. het opvangen van elkaars kinderen, samen activiteiten ondernemen en met vragen bij elkaar terecht kunnen). Zo wordt door een pleegouder opgemerkt dat ze dit enorm fijn vindt omdat je normaliter niet veel andere pleegouders tegenkomt in het reguliere pleegzorgsysteem. Doordat Mockingbird dit netwerk biedt, geeft het de mogelijkheid om anderen te ontmoeten. Een grote meerwaarde is dat je een extra netwerk krijgt waar je op kan terugvallen mocht dat nodig zijn. Hierdoor krijgen pleegouders meer ademruimte en geeft het hebben van een vangnet een gevoel van rust. De extra achtervang en steun zorgde er onder andere voor dat een broertje van een pleegkind werd opgevangen in een van de satelliet pleeggezinnen. Hiermee bieden de hubhome pleegouders zowel praktische als emotionele steun en draagt Mockingbird bij aan een gevoel van 'thuis' binnen pleegzorg met andere gelijkgestemden.

Een andere meerwaarde die pleegouders hebben ervaren binnen Mockingbird is dat zij zien dat hun (pleeg)kinderen het leuk vinden binnen de constellatie en graag naar de bijeenkomsten gaan. De kinderen lijken een goede band te hebben met de hubhome pleegouders en in de loop van de tijd werden meerdere vriendschappen gevormd tussen de (pleeg)kinderen. Een van de pleegouders zegt hierover het volgende:

"Ik vind het idee van Mockingbird heel fijn, ook voor mezelf om een extra netwerk te hebben waar ik op terug kan vallen. In het begin vroeg ik me wel af of dit ook voor [naam pleegkind] zo zou zijn. Ik wilde hem niet in een situatie brengen waar hij niet op zit te wachten, maar hij vindt het erg leuk bij Mockingbird."

Ten slotte wijzen pleegouders op de positieve effecten van de nieuwe dynamiek met hun pleegzorgbegeleider wanneer dat de Mockingbird begeleider betreft. Doordat pleegouders binnen Mockingbird intensief contact hebben met de Mockingbird begeleider, zijn nieuwe relaties en dynamieken ontstaan. Een pleegouder merkt op dat de betrokkenheid van de Mockingbird begeleider bij de maandelijkse bijeenkomsten de relatie heeft versterkt en het hierdoor niet meer voelt als een traditionele begeleiding (ook richting de kinderen). Een van de pleeggezinnen die in eerste instantie hun pleegzorgbegeleider wilde houden heeft later in het proces voor de Mockingbird begeleider als pleegzorgbegeleider gekozen.

Kortom, de meerwaarde van Mockingbird ligt, volgens de pleegouders, in de praktische en emotionele ondersteuning van voornamelijk de hubhome pleegouders, de bevordering van positieve ontwikkelingen bij hun (pleeg)kinderen en de verbeterde interacties met de pleegzorgbegeleider en andere pleegouders. Vooral het feit dat pleegouders een netwerk hebben om op terug te vallen noemen ze als grote meerwaarde.

Uitkomsten vragenlijst onder pleegouders

Gedurende het pilotjaar is tweemaal een vragenlijst verstuurd naar pleegouders. De vragen waren gericht op hun deelname aan Mockingbird en hun tevredenheid over verschillende aspecten van het programma (zie bijlage 2). In totaal hebben tien pleegouders gedurende het pilotjaar de vragenlijst ingevuld, waarvan drie pleegouders de vragenlijst twee keer hebben ingevuld. Vier andere pleegouders hebben de vragenlijst eenmalig ingevuld. Gezien het geringe aantal respondenten wordt hier slechts een kleine schets van de uitkomsten gegeven. Wanneer meer constellaties actief zijn en meer respondenten de vragenlijst invullen is een kwantitatieve analyse van meerwaarde.

De resultaten van de vragenlijst laten een positief beeld zien. Met name de mate van tevredenheid met de begeleiding van de hubhome pleegouders is zeer hoog bij alle respondenten, de begeleiding wordt 'goed' en 'uitstekend' genoemd. Op één na beoordeelt iedereen de ervaring van de participatie binnen Mockingbird 'goed' of 'zeer goed'. De maandelijkse bijeenkomsten worden overwegend 'goed' beoordeeld en het contact met de andere pleegouders wordt -op één uitzondering na- door iedereen 'goed' genoemd. De ondersteuning van de pleegzorgorganisatie wordt 'goed' en 'uitstekend' beoordeeld, maar ook twee keer 'matig' en twee keer 'neutraal'. De ondersteuning van andere pleegouders wordt drie keer 'neutraal' en verder 'goed' en 'uitstekend' beoordeeld. Op de stelling 'De Mockingbird constellatie helpt mij om aan mijn behoeften te voldoen' antwoordt vrijwel iedereen 'eens' of 'helemaal eens, één respondent is het oneens met de stelling. Alle respondenten geven aan zich onderdeel te voelen van het Mockingbird programma, steun te voelen van anderen binnen de constellatie en zich verbonden te voelen met de constellatie. Eén persoon geeft aan het gevoel te hebben geen inspraak te hebben in wat er gebeurt binnen de constellatie, de anderen geven aan dat gevoel wel te hebben.

4.3. Ouders

Bij de evaluatie van de Mockingbird werkwijze is directe input van één ouder van pleegkinderen ontvangen, waardoor de resultaten gebaseerd zijn op slechts twee gesprekken met één ouder. In de praktijk is op te maken dat er binnen Mockingbird mogelijkheden zijn om de rol van ouders te versterken en te ondersteunen. Mockingbird streeft ernaar dat ouders zich onderdeel voelen van de constellatie, al verschilt momenteel de samenwerking met ouders per casus. Bij aanvang van deze eerste constellatie zaten er relatief veel kinderen met een voogdijmaatregel in de constellatie waarvan ouders meer op afstand staan.

De ouder die is gesproken voor dit onderzoek heeft aangegeven weinig bekend te zijn met het Mockingbird programma. De ouder leek niet goed op de hoogte te zijn van de details van de werkwijze en had deze zelf nooit ingezien. Desondanks geloofde de ouder erin dat de werkwijze goed zou functioneren, vanwege het idee dat de werkwijze ook succesvol is in de Verenigde Staten. Hij zei hierover:

"Ik verwacht dat het goed zal gaan omdat het in Amerika ook goed was. Anders hadden ze het programma niet naar Nederland gehaald. Ik weet er alleen te weinig van."

Echter, de ouder benadrukte dat er verder weinig communicatie was over Mockingbird en wat daar precies gebeurde. De ouder heeft zelf geen contact gehad met de pleegouders in de constellatie. Wel werd via de pleegzorgorganisatie benoemd dat de kinderen deelnemen aan de Mockingbird constellatie. Het gebrek aan informatie leidde tot onduidelijkheid en een gevoel van niet goed op de hoogte te zijn. De ouder gaf aan vaak opnieuw toestemming te moeten geven en suggereerde dat een meer gecoördineerde aanpak, waarbij alles in één keer wordt geregeld en betere communicatie wenselijk zou zijn. In het algemeen benadrukt de evaluatie door de ouder de noodzaak van transparante communicatie en duidelijke informatieverschaffing over de Mockingbird werkwijze aan ouders van pleegkinderen.

In een interviewgesprek met de hubhome pleegouders is wel benoemd dat er meerdere bezoeken hebben plaatsgevonden bij het hubhome thuis door ouders van pleegkinderen in de constellatie (niet de ouder waarmee is gesproken), zoals ook te zien in figuur 5³².

32 De betreffende ouder is meerdere malen via verschillende kanalen benaderd voor een gesprek in het kader van dit onderzoek, maar heeft hier geen gehoor aan gegeven.

De hubhome pleegouders hebben hierover meegegeven dat deze bezoeken fijn verliepen en het erg goed ging. Ook de pleegouder van het betreffende pleegkind geeft aan dat de bezoeken van de ouder bij het hubhome een grote meerwaarde hadden. Zij zegt hierover:

“Het werkte heel goed, was veel meer ontspannen. (Naam pleegkind) vond het ook heel leuk om (zijn ouder) het huis te laten zien. Hij liet haar alle kamers zien en ze waren samen verstopperij aan het spelen. Hij voelde zich hier (locatie hubhome) vertrouwd en leek trots om haar alles te laten zien.”

Het betrekken van ouders en het ondersteunen van het contact tussen ouder en kind is één van de basisprincipes van Mockingbird. Hoewel niet alle ouders in de huidige constellatie op deze manier betrokken zijn, komt uit bovenstaande casus de meerwaarde van deze werkwijze duidelijk naar voren.

4.4. Pleegkinderen

Op twee verschillende momenten gedurende het pilotjaar hebben groeps gesprekken met in totaal 7 pleegkinderen plaatsgevonden over hun ervaringen met de Mockingbird werkwijze. Tevens zijn zij gesproken tijdens een groepsactiviteit in de zomer van 2023.

Drijfveren voor deelname

De pleegkinderen die deelnemen aan de Mockingbird constellatie doen dit hoofdzakelijk omdat hun pleegouders hebben besloten om deel te nemen.

Positieve en negatieve aspecten

Over het algemeen tonen de ervaringen van de pleegkinderen binnen Mockingbird een positief beeld. Ze genieten van de georganiseerde activiteiten en voelen zich op hun gemak bij de hubhome pleegouders. In de initiële fase

van deelname was het wat uitdagender om verbindingen en vriendschappen te leggen, geven sommige pleegkinderen aan. Dat had vooral te maken met aan elkaar wennen, uiteindelijk is dit wel gelukt. Het vermogen om deze verbinding te maken bleek enigszins afhankelijk van factoren zoals leeftijd, geslacht en de specifieke pleegzorgsituatie van het kind. Meerdere pleegkinderen gaven aan graag anderen van ongeveer dezelfde leeftijd en een goede verdeling tussen jongens en meisjes binnen de constellatie te hebben. Een van de oudere pleegkinderen vertelt:

“Eerst leek het me niks, later bleek het toch wel leuk. Het leek me niks om samen te komen met andere pleegkinderen, in een hokje te worden gestopt. Maar dat viel wel mee. (...) Veel kinderen zijn jonger, ik ga vooral met de oudere kinderen om. Met leeftijdgenoten. (...) Verder heeft het mij niet zoveel gebracht, maar ik kan me voorstellen dat het anderen wel veel biedt. Bijvoorbeeld voor (pleegbroer), die heeft wel echt nieuwe vriendjes.”

Dit laat zien dat het essentieel is om bij de vorming van groepen binnen Mockingbird waar mogelijk rekening te houden met deze factoren, zodat alle pleegkinderen de kans krijgen om te integreren en te gedijen binnen de constellatie. Aandacht voor de individuele behoeften en achtergronden is van belang. De hubhome pleegouders merken op dat gedurende de gemeenschappelijke bijeenkomsten het juist opvalt dat alle kinderen, ongeacht leeftijd en geslacht, met elkaar optrekken:

“Spelletjes doen, gesprekjes over het weer houden, zelfs elkaar helpen met huiswerk gebeurt tussen alle kinderen.”

Een pleegkind deelde zijn positieve ervaringen met de onderzoekers:

“Het is heel leuk bij (de hubhome pleegouders). We doen allemaal leuke spelletjes, we mogen in de jacuzzi en ze hebben heel veel dieren.”

Deze uitspraak illustreert de plezierige activiteiten en de comfortabele sfeer die het hubhome biedt, waardoor de pleegkinderen positieve associaties hebben met hun deelname aan Mockingbird.

Een andere quote benadrukte het belang van Mockingbird als een veilige ruimte:

"Ik kan praten over mijn ervaringen als pleegkind zonder dat ik hoeft te vertellen waarom ik niet samenwoon met mijn biologische ouders."

Deze uitspraak onderstreept het belang van een ondersteunende omgeving waarin pleegkinderen vrijelijk kunnen delen zonder de druk te voelen om hun achtergrond uitgebreid uit te leggen. Deze quote komt van een van de oudere pleegkinderen binnen de constellatie. Dit pleegkind geeft mee dat ze nieuwe vriendschappen heeft gemaakt met andere pleegkinderen. Samen gaan ze op stap, naar de bioscoop en logeren ze bij elkaar. Ze geeft aan dat ze het erg fijn vindt dat ze deze nieuwe vriendschappen heeft gemaakt. Het brengt een fijn gevoel dat haar nieuwe vrienden dezelfde pleegervaringen hebben waardoor ze het vrijuit hierover kunnen hebben en dat er onderling begrip is. Een mooi gesprek over de waarde van deze vriendschappen ging als volgt:

Interviewer: "Dat klinkt wel echt als vriendschap tussen jullie?"

Pleegkind: "Vriendschap? Het is veel meer dan vriendschap!"

Twee andere pleegkinderen gaan gezamenlijk naar sport en geven ook aan grote vrienden te zijn geworden. Op de vraag wat er eventueel veranderd zou moeten worden wordt geantwoord:

"Niks veranderen. Alleen elkaar nog vaker zien, omdat het te weinig is. Een keer in de drie weken zou nog leuker zijn."

Een veelzeggende observatie vond plaats tijdens een zomerse buitenactiviteit toen het spelletje 'wat neem je mee naar een onbewoond eiland' werd gespeeld. Hier gaf een kind aan graag het Mockingbird groepje met zich mee te nemen, omdat dit ervoor zou zorgen dat hij zich nooit zou vervelen. Deze observatie benadrukt de waarde van de sociale interacties en het gemeenschapsgevoel dat Mockingbird biedt, waardoor pleegkinderen zich betrokken voelen bij de constellatie.

Hoewel de meerderheid van de pleegkinderen positieve ervaringen lijkt te hebben binnen de Mockingbird constellatie, is het belangrijk om te melden dat dit wellicht niet voor iedereen geldt. Uit een gesprek met pleegouders kwam naar voren dat hun pleegkind, dat later met Mockingbird is gestopt, het lastig leek te vinden om een goede aansluiting te vinden met de groep. Volgens de pleegouders had dit pleegkind moeite om zich volledig op het gemak te voelen binnen de constellatie³³. Dit maakt duidelijk dat een concept zoals Mockingbird misschien niet altijd passend is. Het blijft het noodzakelijk om zorgvuldig te kijken naar de individuele situaties en behoeften van elk kind binnen de constellatie.

Ervaren meerwaarde Mockingbird

Wat pleegkinderen als meerwaarde van Mockingbird beschouwen, komt naar voren in hun gevoel van betrokkenheid en plezier in de activiteiten. Voor hen biedt Mockingbird niet alleen een plek voor ontspanning en vermaak, maar fungeert het ook als een veilige haven waar ze hun ervaringen als pleegkind kunnen delen zonder oordeel. De sociale verbindingen die binnen Mockingbird ontstaan, geven hen een gevoel van gemeenschap en zorgen ervoor dat ze zich begrepen en gesteund voelen. De pleegkinderen zien Mockingbird niet alleen als een plek om activiteiten te ondernemen, maar ook als een positieve invloed op hun welzijn binnen het pleegzorgsysteem.

³³ Vanwege de situatie was het niet mogelijk om het betreffende pleegkind zelf te spreken in het kader van dit onderzoek.

Uitkomsten vragenlijst onder pleegkinderen

Gedurende het pilotjaar is een vragenlijst verstuurd naar pleegkinderen boven de 10 jaar oud. De vragen waren gericht op hun deelname aan Mockingbird en hun tevredenheid over verschillende aspecten van het programma. In totaal hebben vijf pleegkinderen gedurende het pilotjaar de vragenlijst ingevuld. De leeftijden van de pleegkinderen liggen tussen de 11 en 18 jaar oud. Gezien het geringe aantal respondenten wordt hier slechts een kleine schets van de uitkomsten gegeven. Wanneer meer constellaties actief zijn en meer respondenten de vragenlijst invullen is een kwantitatieve analyse van meerwaarde.

De pleegkinderen geven aan heel tevreden te zijn over het logeren bij de hubhome pleegouders, ze geven aan het 'leuk / heel leuk' te vinden. De maandelijkse activiteit noemen ze 'leuk' tot 'heel leuk' en ze zijn het 'eens' tot 'helemaal eens' met het idee dat ze terecht kunnen bij de hubhome pleegouders als ze ergens mee zitten. Ook vertrouwen ze de hubhome pleegouders 'helemaal'. Over of ze zich begrepen voelen door de hubhome pleegouders antwoorden ze 'neutraal' tot 'helemaal mee eens'. Twee van de vijf respondenten geeft aan 'altijd' bij de maandelijkse activiteit aanwezig te zijn, de andere drie geven aan 'vaak' aanwezig te zijn.

4.5. Eigen kinderen van pleegouders

Drijfveren voor deelname

In een Mockingbird constellatie zijn zowel pleegkinderen als eigen kinderen van pleegouders even welkom. Aan deze constellatie nemen een aantal eigen kinderen van pleegouders deel. In het eerste half jaar van de constellatie betrof het één kind, later in het pilotjaar kwamen daar drie kinderen bij. De resultaten in dit onderzoek zijn gebaseerd op enkele gesprekken met het kind dat vanaf het begin betrokken is geweest. De drijfveer om deel te nemen aan Mockingbird komt met name doordat de ouders ervoor hebben gekozen om zich op te geven voor dit programma.

Positieve en negatieve aspecten

De beperkte gesprekken suggereren dat de ervaringen binnen Mockingbird overwegend positief zijn voor de eigen kinderen van pleegouders die deelnemen aan de constellatie. De positieve aspecten worden geassocieerd met het doen van leuke activiteiten met andere kinderen. Het logeren en de speelafspraken bij de hubhome pleegouders zijn ook voor eigen kinderen bedoeld, waardoor er voor hen ook speciale aandacht, tijd en ruimte is. Met name de twee jongere kinderen maken hier gebruik van. De ouders van een van hen (met peuterleeftijd) noemen dat hun kind met veel plezier naar de bijeenkomsten gaat. De ouders van twee oudere kinderen (beiden met puberleeftijd) noemen dat zij zelf de keuze krijgen om mee te gaan, aan het begin waren ze erbij en nu nog af en toe. Eén van hen geeft aan het leuk te vinden, de ander heeft wat minder interesse.

Uit gesprekken komt naar voren dat de kinderen genieten van de plezierige momenten en activiteiten die worden georganiseerd. Een minder positief aspect dat in een van de gesprekken naar voren kwam, was de drukte. Eén kind geeft aan dat de hoeveelheid activiteiten en de drukte van de groep mensen soms overweldigend is.

Ervaren meerwaarde Mockingbird

Ondanks het beperkte aantal gesprekken wijzen de ervaringen van eigen kinderen in pleegzorg op een meerwaarde van Mockingbird. De werkwijze biedt een platform voor sociale interactie en vermaak, waardoor zij positieve associaties hebben met de constellatie. Het aspect van drukte benadrukt echter dat de activiteiten soms ook overweldigend kunnen zijn en dat er aandacht moet worden besteed aan mogelijkheden om je even terug te kunnen trekken. Voor de oudere kinderen geldt dat zij er zelf voor kiezen om soms deel te nemen aan de bijeenkomsten en soms niet.

5 Evaluatie door professionals

Voor dit onderzoek is met vijf professionals gesproken die ieder op hun eigen manier betrokken zijn bij de Mockingbird werkwijze. Interviews hebben plaatsgevonden met een afdelingscoördinator van iHub Pleegzorg & Gezinshuizen, de Mockingbird begeleider, een pleegzorgbegeleider van één van de satelliet pleeggezinnen, een gedragswetenschapper en een medewerker instroom. In dit hoofdstuk gaan we in op de drijfveren van deze professionals om betrokken te zijn, de genoemde positieve en negatieve aspecten en de meerwaarde die professionals ervaren van de Mockingbird werkwijze. Hiermee geven we aandacht aan de volgende onderzoeksvraag:

Hoe evalueren professionals in de pleegzorg de Mockingbird werkwijze in de Nederlandse context?

5.1. Drijfveren voor deelname

De professionals die bij de Mockingbird werkwijze betrokken zijn tonen over het algemeen een grote betrokkenheid bij de constellatie. Deze betrokkenheid vormt een belangrijke drijfveer om deel te nemen. Ze zien Mockingbird als een kans om op een meer directe en persoonlijke manier bij te dragen aan het welzijn van pleegkinderen en -gezinnen. Bij het horen over de werkwijze waren de professionals daarom overwegend enthousiast. Het concept van Mockingbird sprak aan en motiveerde hen om een rol in te nemen binnen het programma. Zo gaf een van de professionals mee dat zij Mockingbird (idealiter) ziet als het nieuwe werken binnen de pleegzorgwereld in Nederland.

Om die reden ervaart zij een extra drijfveer om als professional betrokken te zijn bij de pilotfase van het project. En een andere professional verwoordt het enthousiasme over haar betrokkenheid bij Mockingbird als volgt:

“Ik heb een filmpje gezien en de onderzoeken gelezen over Mockingbird in Engeland en hoe bij het programma daar de breakdowns bij pleeggezinnen spectaculair naar beneden gingen. Vanuit dat enthousiasme ben ik aangehaakt bij Mockingbird.”

Een andere belangrijke drijfveer voor pleegzorgprofessionals om te werken met Mockingbird is de erkenning dat de situatie voor pleeggezinnen steeds uitdagender wordt. Ze merken op dat met de sluiting van residentiële groepen de druk op pleeggezinnen nog groter wordt. Ze ondersteunen het idee dat elk kind een stabiel gezin verdient, maar zien dat je als hulpverlener soms beperkt wordt in de begeleiding die je kunt bieden. De Mockingbird werkwijze is op het eerste gezicht erg eenvoudig en bracht gelijk veel enthousiasme teweeg bij de respondenten.

“Toen ik het verhaal (over Mockingbird) voor het eerst hoorde was het gewoon een agendapunt op een algemeen overleg. Dan ben je gewoon nieuwsgierig, het is iets nieuws uit Amerika. Het idee is eigenlijk heel simpel, je begrijpt gelijk het nut ervan. Veel pleegouders die wij spreken hebben veel behoefte aan ondersteuning en netwerk. Ik wist gelijk een aantal gezinnen die het heel goed kunnen gebruiken. Het werkt ook heel goed in de praktijk.”

Het gevoel dat het anders moet, de steeds zwaardere taak die pleegouders op zich krijgen en het idee dat de hulpverlening tekort schiet in de begeleiding was voor de gesproken professionals reden om op zoek te gaan naar nieuwe manieren. Mockingbird kon mogelijke oplossingen daartoe bieden. Een van de respondenten verwoordt dit als volgt:

"Ik vind het echt een pittige kluit om pleegouder te zijn. Ik denk dan moeten we met alle bezuinigingen van dien pleegouders adequaat ondersteunen. Hoe doe je dat dan eigenlijk? Dat kan zo'n Mockingbird model toch veel beter dan enkel een pleegzorgwerker. Hoe goed je best ook doet."

5.2. Positieve en negatieve aspecten van Mockingbird werkwijze

Positieve en negatieve aspecten

In de gesprekken met de professionals komen verschillende positieve aspecten van de werkwijze aan bod. Sommige professionals geven mee dat zij door Mockingbird een verhoogd werkplezier hebben en een diepere betrokkenheid ervaren bij de gezinnen die zij begeleiden. Dit geldt met name voor de Mockingbird begeleider die het dichtst bij de satelliet pleeggezinnen staat. Zij deelt hierover het volgende:

"Ik heb veel meer plezier in mijn werk."

Deze uitspraak onderstreept het positieve effect dat Mockingbird kan hebben op de professionele ervaring van pleegzorgbegeleiders. De mate van werktevredenheid is gestegen omdat de begeleider meer diepere connecties en relaties kan opbouwen met de pleeggezinnen. Gesprekken vinden plaats in een huiselijke setting en voelen minder afstandelijk. De Mockingbird begeleider geeft tevens aan dat zij nu veel meer op de hoogte is van wat er speelt binnen de pleeggezinnen:

"Ik weet nu veel meer wat er echt speelt in hun leven. Eerder hoorde je dat achteraf. Het is heel leuk om hier onderdeel van te zijn. Ik ervaar daardoor veel meer binding."

Een uitspraak van een andere professional benoemt de eenvoud en kracht van Mockingbird:

"Je zet mensen bij elkaar, verder hoef je niks te doen. Door samen te eten en met elkaar te zijn, ontstaat er iets. Het is zo simpel en tegelijkertijd de kracht van Mockingbird."

Deze uitspraak benadrukt de effectiviteit van de informele en gemeenschapsgerichte benadering van Mockingbird, waardoor spontane interacties en banden ontstaan tussen pleeggezinnen en waar mogelijk ook met professionals.

Een ander positief aspect dat naar voren komt is dat professionals het werk leuker vinden omdat ze menen dat Mockingbird goed lijkt aan te sluiten bij het merendeel van de pleeggezinnen. Doordat de pleeggezinnen baat lijken te hebben bij de werkwijze, wordt het werk als fijner ervaren door de professionals. Dit wordt ook geredeneerd vanuit de uitdagingen die de huidige pleegzorg kent en de tekortkomingen die worden geconstateerd om pleegouders adequaat te ondersteunen. De ervaring is dat mensen die met goede wil beginnen aan het pleegouderschap, zich met hart en ziel inzetten maar er ook aan onderdoor kunnen gaan omdat ze niet voldoende begeleiding en ondersteuning kunnen krijgen. Voor pleegouders kan het een zeer eenzaam traject zijn. Ook al hebben ze een groot sociaal netwerk, veel pleegouders merken op dat ze slecht worden begrepen met de specifieke uitdagingen die het pleegouderschap met zich meebracht. Een professional verwoordt haar observatie hierover als volgt:

"Dan hoor ik altijd van pleegouders dat ze van hun omgeving horen enerzijds 'halleluja, wat mooi dat je dat doet'. Maar dat klopt dan helemaal niet met hun perspectief. Of het is, 'nou ja je kiest er toch zelf voor. Dan stop je er toch mee.' Ze (de pleegouders) vinden dan ook niet altijd raakvlakken met hun eigen netwerk."

Naast de positieve aspecten worden ook enkele belemmerende factoren van de Mockingbird werkwijze genoemd. Zoals eerder besproken, kan de werkwijze kwetsbaar zijn vanwege de sterke afhankelijkheid van de hubhome pleegouders. Wanneer het hubhome wegvalt, kan de werkwijze in zekere zin ook instabiel worden. Dit risico wordt benadrukt door enkele professionals. De afhankelijkheid van één centraal hubhome brengt dus een zekere fragiliteit met zich mee.

Een ander punt dat naar voren komt, is dat de Mockingbird werkwijze een andere manier van werken vraagt van de Mockingbird begeleider op het gebied van tijd en inzet in vergelijking met reguliere pleegzorgbegeleiding. Het vereist bijvoorbeeld aanzienlijke flexibiliteit en een meer directe betrokkenheid bij de gezinnen. Dit verschilt van de manier waarop het reguliere pleegzorgsysteem momenteel is ingericht. Niet alle professionals voelen zich mogelijk comfortabel bij deze verandering in werkwijze. Zoals een van de professionals aangeeft:

“De meeste mensen in de pleegzorg werken tijdens kantooruren. Met Mockingbird moet je echter ook in de weekenden beschikbaar zijn. Het zijn onregelmatige tijden. Mockingbird vraagt dan ook wel wat van een pleegzorgbegeleider (die gaat werken als Mockingbird begeleider).”

Tevens moet worden gerealiseerd dat het ook van de pleeggezinnen veel commitment vraagt, dat is niet iets waar iedereen zich aan wil verbinden. Een professional noemt hier over:

“Laatst heb ik een gezin voorgesteld waar ze het goed kunnen gebruiken, maar die hebben het niet gedaan omdat ze de commitment van een keer per maand (gezamenlijke activiteit) niet konden doen. Je vraagt echt wat van de gezinnen. Je moet het niet doen als je alleen maar ondersteuning nodig hebt, je moet ook wat kunnen geven.”

Verder wordt genoemd dat het systeem ook meer overlaat aan de informele wereld van de pleegouders. Hoewel dit in bepaalde gevallen positief kan uitpakken, betekent het wel een andere benadering van begeleiding voor pleegzorgwerkers. Dit kan voor sommige professionals een uitdaging vormen, omdat ze gewend zijn aan een meer gestructureerde en formele aanpak. Het vereist een omschakeling naar een meer flexibele en informele benadering, waarbij ze meer vertrouwen op de capaciteiten en ervaringen van de pleegouders zelf, en de kracht van informele steun. Dit vraagt om een aanpassing van de gebruikelijke werkwijze en kan sommige professionals uit hun comfortzone halen, ook omdat veel professionals hier niet in zijn getraind.

Tot slot worden er meer praktische kanttekeningen genoemd door de professionals. Zo is het hubhome in deze pilotfase een koppel met een ruim huis en een grote tuin, wat ideaal is voor het ontvangen van meerdere pleeggezinnen tegelijkertijd. Echter niet alle huizen in Nederland zijn even ruim, waardoor het lastig kan zijn om voldoende ruimte te bieden voor de maandelijkse bijeenkomsten. Dit kan resulteren in beperkingen voor de schaalbaarheid van de werkwijze en de mogelijkheden om alle gezinnen optimaal te bedienen.

Een ander praktisch aspect is het Nederlandse weer, met name in de herfst en winter. Door de kou en regen zijn buitenactiviteiten vaak minder geschikt in die periode, waardoor er meer druk komt te liggen op het organiseren van binnen activiteiten. Dit kan de diversiteit en het aanbod van activiteiten beperken en vereist mogelijk meer creativiteit van de hubhome pleegouders om de kinderen en gezinnen op een uitdagende en aangename manier bezig te houden.

5.3. Ervaren meerwaarde van Mockingbird werkwijze

Alle professionals die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken, vinden dat Mockingbird een grote meerwaarde kan zijn voor het pleegzorgsysteem in Nederland. Zo biedt Mockingbird een verhoogde werktevredenheid voor meerdere professionals. Ook zien professionals dat door deel te nemen aan Mockingbird, de pleeggezinnen zich meer verbonden voelen met een gemeenschap en elkaar daarin proberen te ondersteunen. Een pleegzorgbegeleider zegt over de onderlinge steun:

“Ik kan best met pleegouders bespreken hoe zwaar het is, maar een gesprek tussen twee pleegouders is nog veel krachtiger.”

Een indicatie van de meerwaarde van Mockingbird is volgens de professionals dat de satellietgezinnen daadwerkelijk gebruik maken van de ondersteuning die de hubhome pleegouders bieden. Kinderen en pleegouders nemen structureel deel aan de activiteiten en de deelname aan Mockingbird wordt als ontlastend ervaren door pleegouders. Zo is er een voorbeeld van een pleeggezin met meerdere pleegkinderen dat gebruik kon maken van de mogelijkheid dat de pleegkinderen voor een aantal dagen konden verblijven bij de hubhome pleegouders. Een pleegmoeder leunde op het Mockingbird netwerk en voelde zich daardoor zeker genoeg om ook het broertje van haar huidige pleegkind in huis te nemen. De successen die de professionals bij deze ene constellatie observeren, bevestigen voor hen de meerwaarde die de Mockingbird werkwijze kan hebben in het pleegzorgsysteem. De volgende twee citaten geven dit duidelijk weer:

“De draagkracht van pleegouders gaat omhoog, daar plukken de kinderen ook de vruchten van.”

En:

“Ik was in het begin een beetje sceptisch [over Mockingbird]. Ik wilde het eerst zien en dan geloven. Maar nu ik het meemaak en ervaar welke voordelen pleegouders ervan hebben, zoals de opvang, het af en toe logeren, ben ik heel positief.”

Een ander aspect dat in de gesprekken aan de orde komt is de meerwaarde die professionals specifiek zien voor de pleegkinderen. Mockingbird biedt volgens de respondenten een omgeving om een netwerk op te bouwen met andere pleegouders en pleegkinderen. Dit netwerk wordt als een soort *extended family* beschouwd, waarin ze zich begrepen en gesteund voelen. Hierbij wijzen de professionals op het gegeven dat voor veel pleegkinderen het opgroeien in een pleeggezin een isolerende ervaring kan zijn. Ze kunnen zich anders voelen dan hun leeftijdsgenoten, die vaak niet begrijpen wat het betekent om in een pleeggezin te leven. Door deel te nemen aan Mockingbird kunnen pleegkinderen echter verbinding maken met andere kinderen die soortgelijke ervaringen hebben. Dit biedt hen de mogelijkheid om vriendschappen te sluiten en een gevoel van gemeenschap te ervaren. Het resultaat van dit netwerk is dat pleegkinderen een gevoel van stabiliteit en continuïteit ervaren dat verder gaat dan alleen hun directe pleeggezin. Ze weten dat ze deel uitmaken van een groter geheel, een gemeenschap van mensen die hen begrijpen en ondersteunen.

Deze ervaringen illustreren volgens de professionals de kracht van Mockingbird als een concept dat niet alleen de zorg voor pleegkinderen verbetert, maar ook de ervaring de pleegzorgbegeleider verrijkt. Het biedt steun en ontlasting aan pleegouders, waarbij het idee ‘je doet het niet alleen’ en het vangnet dat voor hen klaarstaat, als voorwaarden worden gezien voor de stabiliteit van pleegzorgplaatsingen.

6 Conclusie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek naar de implementatie en evaluatie van de Mockingbird werkwijze gepresenteerd. We benoemen onze bevindingen aan de hand van opgehaalde data van betrokkenen bij de eerste constellatie in Nederland, en identificeren belangrijke aandachtspunten voor een succesvolle voortzetting van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Ook zetten we de data af tegenover de resultaten van de literatuurverkenning en de Theory of Change. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal aanbevelingen voor verdere ontwikkeling en implementatie van Mockingbird in Nederland.

Meerwaarde

De meerwaarde van Mockingbird is zeer duidelijk voor vrijwel alle betrokkenen. Kinderen vinden goed aansluiting binnen de Mockingbird constellatie, waar ze een veilige en ondersteunende omgeving ervaren. Pleegouders ervaren onderlinge steun en hebben een kort lijntje met de Mockingbird begeleider, wat bijdraagt aan een gevoel van verbondenheid en vertrouwen. Voor professionals brengt de Mockingbird werkwijze werkplezier met zich mee, dankzij een grotere betrokkenheid bij de constellatie en een gevoel van nabijheid tot de gezinnen. Er is sprake van een hoge mate van commitment en motivatie onder professionals om zich in te zetten voor de implementatie en uitvoering van de Mockingbird werkwijze. Wel vraagt het extra flexibiliteit van de Mockingbird begeleider en een (andere) manier van werken waarbij nauwere banden met pleeggezinnen, informeler contact en meer overlaten aan de pleegouders onderling meer centraal komt te staan. Dit zal niet voor iedereen geschikt zijn.

Van pleegouders vraagt het commitment om zich actief in te zetten voor de constellatie, bijvoorbeeld door bij de maandelijkse activiteiten aanwezig te zijn. Om iets te kunnen zeggen over de meerwaarde voor ouders zullen meer gesprekken moeten worden gevoerd dan in het kader van dit onderzoek mogelijk waren.

Sense of community

De cohesie binnen de Mockingbird constellatie is duidelijk naar voren gekomen gedurende het onderzoek. Er heerst een sterk gevoel van gemeenschap, waarbij deelnemers duidelijk aangeven bij elkaar te horen. De groep vertoont veerkracht in moeilijke tijden (bijvoorbeeld wanneer er sprake is van uitval van de hubhome pleegouders) en er is sprake van een grote onderlinge betrokkenheid. Het opbouwen van cohesie en groepsvorming vergt echter tijd en inspanning, daar moet ook bij toekomstige constellaties rekening mee worden gehouden. Hoewel er verschillende voorkeuren naar voren komen, wordt belang gehecht aan open en heldere communicatie met elkaar, zowel binnen de constellatie als met externe partijen zoals ouders en professionals. Het actief betrekken van pleeggezinnen bij het proces (met name in de startfase) en op de hoogte houden van ontwikkelingen binnen de constellatie zijn belangrijke elementen die uit de gesprekken naar voren komen. Ook bij de start van nieuwe constellaties dient hier voldoende aandacht aan te worden besteed. Tevens is het van belang om aandacht te besteden aan de samenstelling en grootte van de groep, om ervoor te zorgen dat alle leden zich gehoord en betrokken voelen. Gezamenlijk draagvlak binnen de Mockingbird constellatie is van belang en is onderdeel van het ontwikkelen van een hechte en veerkrachtige groep.

Verwachtingsmanagement

Bij de start van Mockingbird is verwachtingsmanagement belangrijk gebleken, zowel binnen de constellatie zelf als tussen de constellatie en de betrokken professionals, ouders en andere belanghebbenden. Binnen de constellatie is het belangrijk dat alle leden duidelijkheid hebben over hun rollen en verantwoordelijkheden. Het is van belang om voortdurend in gesprek te blijven over deze verwachtingen en om flexibel te zijn in het aanpassen ervan indien nodig. Commitment, wederkerigheid en een open houding zijn daarbij belangrijk. Gedurende de eerste maanden van het pilotjaar bestond er wat onrust omtrent privacyaspecten en het delen van data/verkrijgen van toestemming voor activiteiten. Helderheid hierover is van belang en kan ervaren druk weghalen.

Hubhome: kracht en kwetsbaarheid

Tegelijkertijd merken we op dat de kracht van Mockingbird ook een belangrijke kwetsbaarheid in zich draagt. De spilfunctie van het hubhome binnen de Mockingbird werkwijze is onmiskenbaar een krachtig aspect van de werkwijze. De hubhome pleegouders spelen een essentiële rol bij het opbouwen van relaties onderling, het faciliteren van groepsactiviteiten, het bieden van logeermogelijkheden voor kinderen en het verlenen van (emotionele) ondersteuning aan satelliet pleeggezinnen. Door hun betrokkenheid en inzet fungeren ze als een verbindende factor binnen de constellatie, waardoor een gevoel van gemeenschap en samenhang wordt gecreëerd. Echter, het hubhome kan ook als een kwetsbaar punt worden beschouwd binnen de Mockingbird werkwijze. Aangezien de hubhome pleegouders een centrale rol vervullen, zijn zij afhankelijk van hun capaciteiten, beschikbaarheid en fysieke ruimte om de activiteiten te faciliteren en de ondersteuning te bieden die nodig is voor de satelliet pleeggezinnen. Dit zou in theorie kunnen leiden tot overbelasting of stress bij de hubhome pleegouders, vooral als er sprake is van een groot aantal satelliet pleeggezinnen of complexe problematiek binnen de groep. In het geval van de huidige constellatie is hier overigens geen

sprake van geweest.³⁴ Verder kan het wegvallen van de hubhome pleegouders impact hebben op de stabiliteit en continuïteit van de constellatie. Dit was in de pilot zichtbaar. Zoals genoemd nam -na het wegvallen van de hubhome pleegouders- een ander gezin tijdelijk deze rol op zich, wat een blijk van veerkracht en goede intenties binnen de constellatie liet zien. Echter, hoewel dit gezin de faciliterende aspecten van de werkwijze kon handhaven (zoals het organiseren van sociale activiteiten), bleek het uitdagender om de emotionele ondersteuning van pleegouders en het vertrouwen in het logeren van kinderen te waarborgen.

Voor sommige pleegouders en pleegkinderen bood deze overgang niet direct een oplossing die overeenkwam met hun behoeften en verwachtingen. Dit benadrukt de complexiteit van het vervullen van de spilfunctie van het hubhome binnen de Mockingbird werkwijze en onderstreept de noodzaak van continue evaluatie. Het is daarom van belang om zowel de kracht als de kwetsbaarheid van het hubhome te erkennen en te adresseren bij de verdere implementatie en uitvoering van Mockingbird.

Terugkoppeling theoretisch kader en Theory of Change

De literatuur benadrukt verschillende elementen die kunnen bijdragen aan het succes of falen van pleegzorgplaatsingen. Uit onze literatuurverkenning (zie hoofdstuk 2) komen verschillende risicofactoren voor ongewenste overplaatsingen naar voren binnen pleegzorg en factoren die juist continuïteit en stabiliteit van een plaatsing kunnen waarborgen. Risicofactoren zoals gedragsproblemen bij pleegkinderen, tekortschietende opvoedvaardigheden van pleegouders, een verleden van kindermishandeling, niet samen geplaatst worden met broers of zussen, en eerdere uithuisplaatsingen, kunnen allemaal een

³⁴ In de huidige constellatie is dit thema onderwerp van gesprek geweest tussen de Mockingbird pleegzorgbegeleider en de hubhome pleegouders. Er is onder andere voor gekozen dat de hubhome pleegouders een kalender bijhielden, waarbij ze ten minste één weekend per maand vrij hielden en geen ondersteuning boden.

rol spelen bij het voorkomen van breakdowns in plaatsingen. Verder dragen factoren zoals gebrek aan waardering, negatieve feedback van hulpverleners en personeelsverloop bij aan het stoppen van pleegouders, vaak gevolgd door het beëindigen van de plaatsing van een kind.

Wat betreft waarborgen van continuïteit en stabiliteit in pleegzorgplaatsingen, benadrukt de literatuur de rol van adequate emotionele en praktische ondersteuning van pleeggezinnen. Dit omvat training, begeleiding en toegang tot netwerk- en hulpbronnen. Consistente en kwalitatieve ondersteuning van pleegzorgorganisaties, informele netwerken als steun en achterwacht, en open communicatie tussen alle betrokkenen zijn hierbij belangrijk.

Beschermende factoren, zoals plaatsing met broers en zussen, betrokkenheid van oudere pleegouders, ervaren pleegouders met sterke opvoedvaardigheden en actieve betrokkenheid bij de intellectuele ontwikkeling van pleegkinderen, zijn essentieel voor stabiele pleegzorgplaatsingen.

In het licht van deze risico- en beschermingsfactoren kunnen we aan de hand van de uitkomsten van deze studie Mockingbird evalueren en bekijken in hoeverre de werkwijze gericht is op het verminderen van deze risico's, dan wel het versterken van de pleegzorg. We komen uit op vier elementen die hierbij een belangrijke rol spelen.

1. Pleeggezinnen als onderdeel van een constellatie

Mockingbird creëert een *sense of community* door pleeggezinnen onderdeel te maken van een constellatie. Dit biedt pleegouders een gevoel van waardering en erkenning binnen een ondersteunende gemeenschap. Het idee van een *extended family* binnen de constellatie kan helpen om de risicofactor van isolatie te verminderen, aangezien pleegouders elkaar kunnen ondersteunen en ervaringen kunnen delen. Hiermee ontstaat een informeel netwerk van steun tussen pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders.

2. Ondersteuning door de hubhome pleegouders in combinatie met begeleiding door Mockingbird begeleider

De hubhome pleegouders spelen een centrale rol in het bieden van emotionele en praktische ondersteuning en waardering aan de pleegouders en (pleeg) kinderen binnen de constellatie. Het hubhome fungeert als een stabiele factor waar pleegouders op kunnen terugvallen en biedt daarmee een stabiele en ondersteunende omgeving. Daarnaast staat de Mockingbird begeleider klaar als een constante bron van begeleiding en advies.

3. Betrokkenheid van ervaren pleegouders

De betrokkenheid van een ervaren pleeggezin is een cruciaal onderdeel van de Mockingbird werkwijze in de vorm van een hubhome. Deze pleegouders kunnen met hun ervaring en opvoedvaardigheden een waardevol rolmodel en bron van begeleiding zijn voor andere pleegouders en pleegkinderen. De satelliet pleeggezinnen leren daarnaast ook van elkaars ervaringen.

4. Plaatsing van broertjes en zusjes binnen dezelfde constellatie

Belangrijk voor de werkwijze van Mockingbird is om broertjes en zusjes bij elkaar te plaatsen, indien mogelijk binnen dezelfde constellatie. Dit is cruciaal omdat het helpt om de negatieve impact van scheiding van broers en zussen te verminderen, wat een bekende risicofactor is voor pleegzorgplaatsingen. Door samen te worden geplaatst, behouden broers en zussen een belangrijke bron van emotionele steun en verbondenheid, wat bijdraagt aan een stabiele pleegzorgplaatsing.

Door deze praktijken te combineren, kan Mockingbird actief de (uit de literatuur bekende) risicofactoren voor ongewenste overplaatsingen verminderen en de stabiliteit van pleegzorgplaatsingen bevorderen. Het model richt zich daarmee op het creëren van een ondersteunende gemeenschap ten behoeve

van een stabiele en steunende omgeving voor een gezonde ontwikkeling van pleegkinderen. Wanneer we terugblikken op de opgestelde verwachte uitkomsten van de Theory of Change³⁵, zien we op basis van deze studie dat de Mockingbird werkwijze middels de eerste constellatie tot op zekere hoogte de verwachtingen heeft waargemaakt. Pleegouders en pleegkinderen hebben een netwerk om op terug te vallen, er is sprake van een groter gemeenschapsgevoel, groter gevoel van binding en daarmee is er minder kans op ongewenste overplaatsingen. Op basis van de scope van deze studie kunnen we geen duidelijke uitspraken doen over verminderde stress bij pleegouders, verbeterde relatie tussen pleegouders en pleegkinderen en het punt van verbeterde opvoedvaardigheden van pleegouders.

Aanbevelingen

Op basis van ons onderzoek presenteren we een aantal aanbevelingen om de werkwijze van Mockingbird te verbeteren en de impact op pleeggezinnen en -kinderen te vergroten. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de bevindingen en inzichten die we hebben opgedaan tijdens het onderzoek. We hopen dat deze aanbevelingen kunnen bijdragen aan verdere ontwikkeling en implementatie van Mockingbird binnen de Nederlandse pleegzorg.

³⁵ Zie voor de volledige ToC hoofdstuk 2. De verwachte uitkomsten die staan beschreven zijn als volgt:

- Verminderde stress bij pleegouders.
- Verbeterde relatie tussen pleegouders en pleegkinderen.
- Minder kans op breakdown.
- Groter gevoel van sense of community onder pleegouders.
- Groter gevoel van sense of belonging onder pleegkinderen.
- Groter netwerk op terug te vallen voor pleegouders en pleegkinderen.
- Verbeterde opvoedvaardigheden van pleegouders.

Aanbeveling 1: De constellatie als achterwacht én lerend netwerk

De huidige constellatie laat zich als een waardevol sociaal netwerk voor pleegouders en -kinderen gelden, zoals eerder benoemd. Een aanbeveling is om de constellatie (en toekomstige constellaties) meer expliciet te ontwikkelen als een lerend netwerk, naast de bestaande functie als 'achterwacht'. Initiatieven in deze richting zijn reeds gestart op een bottom-up manier, bijvoorbeeld met de organisatie van thema-avonden voor pleegouders³⁶. Om deze ontwikkeling te versterken, zouden constellaties kunnen overwegen om regelmatig bijeenkomsten of workshops te organiseren waarin pleegouders, pleegkinderen en (mogelijk ook professionals) ervaringen en kennis kunnen delen. Door deze activiteiten meer te stimuleren in de werkwijze van Mockingbird, kan de constellatie niet alleen een bron van ondersteuning zijn, maar ook een platform voor continue groei en ontwikkeling voor alle betrokkenen. Dit kan vooral ook gunstig zijn voor de opvoedvaardigheden van pleegouders, aangezien we uit de literatuur weten dat sterke opvoedvaardigheden van pleegouders kunnen fungeren als beschermende factor om breakdowns te voorkomen.

Aanbeveling 2: Actieve betrokkenheid van kinderen als actoren binnen Mockingbird verder versterken

Een tweede aanbeveling is om de betrokkenheid van kinderen als actieve deelnemers te versterken. Hoewel Mockingbird zich voornamelijk richt op de expliciete ondersteuning van pleegouders en het wegnemen van factoren die tot breakdowns kunnen leiden, lijkt de aandacht voor de specifieke behoeften van kinderen meer impliciet te zijn. Uit de literatuur blijkt dat met name kinderen met complexe achtergronden vaak te maken krijgen met breakdowns in pleegzorg. Het is daarom van belang om op de langere termijn te onderzoeken of

³⁶ Zo kwam uit de interviews met pleegouders naar voren dat een thema-avond is georganiseerd met 'liegen' als centraal thema en hoe als opvoeder hiermee om te gaan.

de Mockingbird werkwijze ook effectief is voor deze groep kinderen. Op de korte termijn kan door kinderen een actievere rol te geven in het proces van besluitvorming, meer ruimte ontstaan hun eigen behoeften en wensen beter te uiten. Dit kan niet alleen leiden tot meer betrokkenheid en tevredenheid van de kinderen, maar mogelijk ook tot activiteiten die nog beter aansluiten bij hun interesses en behoeften. Op deze manier wordt de constellatie niet alleen een plek van ondersteuning, maar ook een gemeenschap waarin pleegkinderen een stem hebben en kunnen bijdragen aan de activiteiten die voor hen worden georganiseerd.

Aanbeveling 3: Vervolgonderzoek op grootschalig niveau

Het is aan te bevelen om vervolgonderzoek uit te voeren op grootschalig niveau, waarbij de data die in het huidige onderzoek zijn verzameld over de eerste constellatie van Mockingbird als basis kunnen dienen. Met de opgedane inzichten uit dit onderzoek kan de effectiviteit van de Mockingbird-werkwijze verder worden onderzocht, met name wat betreft de stabiliteit en continuïteit van pleegzorgplaatsingen. Wanneer nieuwe constellaties van Mockingbird ontstaan, biedt grootschalig vervolgonderzoek de mogelijkheid om uitspraken te doen op een breder spectrum van Mockingbird-constellaties en om een vergelijkende analyse te maken met de reguliere pleegzorg. Deze inzichten kunnen helpen om uitspraken te doen over impact en effectiviteit van Mockingbird op de lange termijn. Dit kan waardevolle informatie opleveren voor pleegzorgorganisaties en beleidsmakers om na te denken over de vormgeving en invulling van de Nederlandse pleegzorg in de toekomst, met als belangrijk doel de stabiliteit van pleegzorgplaatsingen te verbeteren.

Aanbeveling 4: Meer onderzoek naar samenwerking met ketenpartners

Mockingbird streeft naar versterkte samenwerking met ketenpartners, zoals andere hulpverleningsinstanties, jeugdbescherming, lokale partners, onderwijsinstellingen etc. In dit onderzoek hebben we geen specifiek inzicht gekregen in hoe de samenwerking met ketenpartners er momenteel uitziet binnen de Mockingbird werkwijze, waardoor we daar nu weinig zicht op hebben. Goede samenwerking tussen ketenpartners binnen pleegzorg kan leiden tot verhoogde stabiliteit en continuïteit van pleegplaatsingen (zie Taussig et al., 2012³⁷). Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op de dynamiek van deze samenwerking en de impact ervan op de pleegzorgpraktijk.

Afsluitend

Het is essentieel dat wordt geïnvesteerd in de toekomst van pleegkinderen door te focussen op hun relaties, stabiliteit, sociale netwerken en ondersteuning van hun pleegouders. De Mockingbird werkwijze is veelbelovend vanuit wetenschappelijk oogpunt, aangezien het ingrijpt op diverse factoren die deze ontwikkeling faciliteren. De eerdere resultaten uit het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten tonen effecten op stabiliteit, netwerken, tevredenheid met pleegzorg en behoud van pleegouders. Het huidige onderzoek geeft een eerste inzicht in bevorderende en belemmerende factoren voor de implementatie van deze werkwijze in Nederland. De eerste resultaten zijn veelbelovend. Wanneer de geleerde lessen worden meegenomen bij het vormgeven van nieuwe constellaties, is het aannemelijk dat een verdere uitrol van de Mockingbird werkwijze een verrijking zal zijn voor het Nederlandse pleegzorglandschap.

37 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3382920/>

Bijlage 1: Methodologische verantwoording

Methodologische verantwoording

In deze bijlage worden de verschillende uitgevoerde activiteiten voor het onderzoek beschreven. Met het onderzoek wordt getracht om antwoord te geven op vier onderzoeksvragen die zijn opgesteld. Ter beantwoording van deze vragen zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd: een literatuuronderzoek, individuele interviews (pleegouders, ouders, professionals), groepsgesprekken ((pleeg)kinderen), vragenlijsten, observaties, leer- en reflectiesessies met de projectgroep en monitoring middels een monitoringsinstrument. Tot slot hebben twee bijeenkomsten met een begeleidingscommissie plaatsgevonden om de voortgang en het conceptrapport te bespreken.

Het onderzoek leidt tot een eerste inzicht in de ervaringen en beleving van stakeholders betrokken bij Mockingbird in Nederland. De resultaten geven enerzijds inzicht in factoren die een goed verloop van de werkwijze bevorderen, en anderzijds input voor aanbevelingen voor eventuele aanpassingen aan de werkwijze in de Nederlandse situatie. Daarmee draagt het onderzoek als geheel bij aan de invulling en toepasbaarheid van de Mockingbird werkwijze in Nederland. Daarnaast levert het inzicht in hoe de interventie bijdraagt aan de pleeggezinplaatsing zelf en het welzijn van pleegouders en pleegkinderen.

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de implementatie en ervaringen met betrekking tot de Mockingbird werkwijze in Nederland. Het onderzoek richt zich op het monitoren van de implementatie van de werkwijze in Nederland, welke impact het heeft en hoe betrokken (pleeg)ouders, (pleeg)kinderen en professionals in de pleegzorg de werkwijze ervaren en waarderen. Inzicht wordt verschaft in hoe de implementatie verloopt, welke contextuele factoren de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland bevorderen en/of belemmeren en welke eventuele aanpassingen wenselijk zijn in de Nederlandse situatie. Verder is onderzocht welke impact en meerwaarde de Mockingbird werkwijze in Nederland heeft door aandacht te besteden aan de ervaringen van stakeholders en veranderingen ten gevolge van de implementatie van de werkwijze. Stakeholders in dit onderzoek zijn (pleeg)ouders, (pleeg)kinderen, de hubhome pleegouders, de pleegzorgaanbieder, pleegzorgbegeleiders, The Mockingbird Society en programmamedewerkers van Stichting Ondersteuning Pleeggezin (Stichting OP).

De opgedane kennis wordt door Stichting OP gebruikt bij de start van nieuwe constellaties. Tevens is met de dataverzameling een basis gelegd voor het inzichtelijk maken van effecten op de lange termijn. Samen met Stichting OP en pleegzorgaanbieder iHub Pleegzorg & Gezinshuizen is een maandelijks monitoringsinstrument ontwikkeld.

Vraagstelling

Aan de hand van eerder onderzoek in Engeland (Ott et al., 2020) en de doelstellingen van Stichting OP zijn vier onderzoeksvragen opgesteld. Deze vragen met betrekking tot monitoring en implementatie (vraag 1) en evaluatie (vraag 2 t/m 4) van de Mockingbird werkwijze in de Nederlandse setting zijn als volgt geformuleerd:

1. Hoe verloopt de implementatie van de Mockingbird werkwijze in Nederland?
2. Hoe evalueren de hubhome pleegouders, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen een Mockingbird constellatie en de daarbij geboden ondersteuning?
3. Hoe evalueren professionals in de pleegzorg de Mockingbird werkwijze in de Nederlandse context?
4. In hoeverre is Mockingbird van meerwaarde in vergelijking tot pleegzorg zonder inzet van een Mockingbird constellatie?

In overeenstemming met Stichting OP is vastgesteld dat onderzoeksvraag 4 in de eerste (pilot)fase niet te beantwoorden is aan de hand van cijfers in verband met het beperkte aantal satelliet pleeggezinnen in Nederland. De uitkomsten zijn gebaseerd op onderzoek bij de eerste constellatie in Nederland en kwalitatief van aard. Wel zijn aan de hand van literatuurstudie, inzichten uit het onderzoek in Engeland, Australië en de VS en gesprekken met de klankbordgroep en experts zinvolle indicatoren vastgesteld over wat de verschillende (werkzame) elementen zijn. Hiervoor is bij aanvang van het onderzoek een Theory of Change opgesteld waar in de loop van het onderzoek regelmatig op gereflecteerd is. Een zinvolle vergelijking tussen de uitkomsten bij gebruik van de Mockingbird werkwijze en de reguliere pleegzorg zonder inzet van deze interventie kan op dit moment niet gemaakt worden in verband met de kleine onderzoekspopulatie.

Wanneer het aantal constellaties in Nederland toeneemt zal deze vergelijking wel zinvol zijn. Data die middels de maandelijkse monitor en de vragenlijsten in dit onderzoek zijn opgehaald kunnen daarbij gebruikt worden. Idealiter worden ook data met betrekking tot (het voorkomen van) incidenten en calamiteiten gemonitord, zodat kan worden gekeken of er sprake is van minder incidenten en calamiteiten in vergelijking met reguliere pleegzorg.

Onderzoeksactiviteiten

In dit onderzoek is voortgebouwd op eerdere evaluaties van de Mockingbird werkwijze in Engeland en Amerika, eerdere monitoringsinstrumenten en de door The Mockingbird Society opgestelde Fidelity markers. Het onderzoek is uitgevoerd met een mixed methods design.

1. Theoretische onderbouwing van de interventie Mockingbird (vraag 4)

De Theory of Change (ToC) die is ontwikkeld tijdens het evaluatieonderzoek in Engeland (Ott et al., 2020) is in de beginperiode van het onderzoek als uitgangspunt genomen voor de ontwikkeling van een ToC voor Mockingbird Nederland (zie hoofdstuk 2). Aan de hand van een beknopte literatuur- en documentatieverkenning zijn context specifieke aanpassingen gemaakt aan het Engelse model. In de latere fase is de ToC verder uitgewerkt door een uitgebreidere literatuurverkenning middels en input uit interviews en groepsgesprekken met stakeholders. De ToC heeft tot doel inzicht te geven in de mogelijke positieve uitkomsten die de Mockingbird werkwijze heeft, op basis van de bestaande theorie en evaluatieonderzoeken elders als het om het bestendigen van de pleeggezinsplaatsingen en het welzijn van de kinderen gaat. De Theory of Change is opgedeeld in drie niveaus die elkaar opvolgen: 1) context oftewel bestaande maatschappelijke zorgen op het thema, 2) activiteiten Mockingbird en 3) verwachte uitkomsten.

In het eerste niveau komen de contextuele factoren aan de orde die de uitdagingen en maatschappelijke problemen binnen de Nederlandse pleegzorg in beeld brengen, specifiek op het gebied van stabiliteit en continuïteit van pleegzorgplaatsingen. Het tweede niveau betreft de activiteiten van de Mockingbird werkwijze en tot slot beschrijven we in het derde niveau de mogelijke impact en veranderingen die wordt verwacht aan de hand van de interventies.

2. Wat is de meerwaarde van Mockingbird volgens hubhome pleeggezin, (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen? (vraag 2)

Door middel van focusgroepen, interviews en participerende observaties is geïnventariseerd wat de verwachtingen en ervaringen zijn van (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen in het eerste jaar van de pilot. Dit is gebeurd door middel van:

- Interviews met zes pleeggezinnen over hun ervaringen met de Mockingbird werkwijze en het hub-home gezin. De interviews met de satelliet pleeggezinnen vonden plaats in tweetallen, in de meeste gevallen ging het om twee pleegouders uit hetzelfde pleeggezin. De interviews duurden 60 minuten en werden online gehouden. De gesprekken vonden op twee momenten plaats; ongeveer een half jaar en een jaar na start van de eerste constellatie. De vragen die in de surveys in eerder onderzoek zijn gesteld (Ott et al. 2020) zijn meegenomen in de opzet van de interviews, zoals participatie en tevredenheid over de activiteiten, ervaren ondersteuning door pleegzorgbegeleiders, zelfverzekerdheid als pleegouder en het vermogen om met problemen om te gaan. Tevens werd aan pleegouders gevraagd om op twee momenten een korte vragenlijst in te vullen.
- Twee focusgroepen met in totaal 7 pleegkinderen hebben plaatsgevonden over hun ervaringen met de Mockingbird werkwijze. De focusgroepen vonden na ongeveer een half jaar en na een jaar plaats (in overleg met gezaghebbers). De groepsgesprekken zijn op een laagdrempelige manier gevoerd op een voor hen vertrouwde locatie. Kinderen ontvingen een kleine attentie voor hun deelname. De vragen die in eerder onderzoek zijn gesteld (e.g. in

de surveys in het Engelse onderzoek in 2020) zijn meegenomen in de opzet van de focusgroepen, zoals participatie en tevredenheid over activiteiten, de relatie met pleegouders en andere Mockingbird pleegkinderen en contact met familieleden. Een korte vragenlijst gebaseerd op de Engelse survey is (in een aangepaste Nederlandse versie) tijdens de bijeenkomst door de pleegkinderen boven de 13 jaar ingevuld.

- Twee interviews op verschillende momenten hebben plaatsgevonden met de hubhome pleegouders gedurende het pilotjaar. De interviews werden online gehouden.
- Participerende observaties tijdens een constellatie bijeenkomst in het hubhome, waarbij onderzoekers een halve dag met de groep optrokken tijdens een activiteit. Daarnaast is ook een bijeenkomst met pleegouders, vertegenwoordigers van de pleegzorgaanbieder en Stichting OP bijgewoond.
- Twee individuele interviews met een ouder van pleegkinderen in de constellatie. Dit aantal is lager dan van tevoren vastgesteld vanwege het geringe aantal betrokken / bereikbare ouders. De gesprekken zijn gevoerd om de ervaring van ouders met de Mockingbird werkwijze te onderzoeken en een aanvullend perspectief te achterhalen. Dit omdat we weten dat een van de redenen van een breakdown binnen de pleegzorg de relatie tussen ouders en pleeggezin is.

Deze fase heeft inzicht opgeleverd in wat de meerwaarde is van de werkwijze volgens pleegouders, ouders, pleegkinderen en eigen kinderen. Welke resultaten zien we als het gaat om a) het bestendigen van de pleeggezinplaatsingen (voorkomen breakdowns en mate van stabiliteit van plaatsingen); b) de mate van behoud van pleegouders; c) welzijn en veerkracht van pleegkinderen zelf en d) relatie van de kinderen met ouders en familieleden.

3. Hoe verloopt de implementatie (vraag 1 en vraag 3)

In deze fase is het verloop van de implementatie geëvalueerd aan de hand van gesprekken met de hubhome pleegouders en pleegzorgprofessionals.

- Monitoring: Op basis van eerdere monitoring in UK en US is een monitoringsinstrument ontwikkeld voor de Nederlandse context. De hubhome pleegouders konden hierbij maandelijks o.a. bijhouden hoeveel activiteiten hebben plaatsgevonden. Voor deze rapportage heeft een analyse van de monitordata plaatsgevonden.
- Twee interviews hebben plaatsgevonden met de hubhome pleegouders gedurende het pilotjaar.
- Individuele interviews met 5 pleegzorgprofessionals over hun verwachtingen van en ervaringen met de Mockingbird werkwijze. Het gaat om een afdelingscoördinator van iHub Pleegzorg & Gezinshuizen, een pleegzorgbegeleider van de Mockingbird constellatie en een andere pleegzorgbegeleider die minder betrokken is bij Mockingbird maar wel gezinnen begeleidt uit de constellatie. Daarnaast spraken we met een gedragswetenschapper en een medewerker instroom.
- Drie bijeenkomsten met de projectgroep hebben plaatsgevonden, waarbij terugkoppeling van verzamelde data en gezamenlijke reflectie centraal stonden.
- Twee bijeenkomsten met een begeleidingscommissie hebben plaatsgevonden waarbij terugkoppeling van verzamelde data en gezamenlijke reflectie centraal stonden. De begeleidingscommissie bestond uit de volgende personen:
  - Linda Douma, projectleider bij de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen.
  - Harmke Bergenhenegouwen, senior-adviseur bij het Nederlands Jeugdinstituut.
  - Olaf Goorden, senioronderzoeker/productontwikkelaar bij iHub Pleegzorg en Gezinshuizen.
  - Edith van den Akker, programmacoördinator bij Kinderpostzegels.

Wij danken hen voor de waardevolle bijdrage aan dit onderzoek.

- Een terugkoppeling met de pleegouders heeft plaatsgevonden, waarbij terugkoppeling van verzamelde data en gezamenlijke reflectie centraal stonden.

Deze fase heeft inzicht gegeven in de ervaringen van pleegzorgprofessionals en de voorwaarden die nodig zijn om Mockingbird goed te kunnen landen en implementeren in Nederland.

4. Het ontwikkelen van een monitorsystematiek (vraag 1 en vraag 4)

Ten behoeve van de monitor is in samenwerking met Stichting OP en pleegzorgaanbieder iHub Pleegzorg & Gezinshuizen een instrument ontwikkeld, waarmee de hubhome pleegouders zelf maandelijks o.a. kunnen bijhouden welke activiteiten hebben plaatsgevonden, hoeveel pleegouders en (pleeg) kinderen daaraan hebben deelgenomen en hoeveel ondersteuning heeft plaatsgevonden. Bijvoorbeeld: *hoe vaak zijn gezamenlijke bijeenkomsten gehouden, wie waren daarbij aanwezig, hoe vaak heeft opvang plaatsgevonden, hoe vaak is er gelogeerd?*

Ten behoeve van de monitor zijn indicatoren opgehaald aan de hand van de literatuur (en wat er bekend is vanuit de Engelse, Australische en Amerikaanse context binnen Mockingbird) en gesprekken met experts (e.g. middels een gesprek met twee onderzoekers uit Australië over hun onderzoek en ervaring met monitoring) over wat er werkt en wat de meerwaarde is. Zoals welke factoren bijdragen aan stabiliteit van een pleegzorgplaatsing en voorkomen dat pleegouders stoppen.

Bijlage 2: Vragenlijsten

Vragenlijst pleegouders

Achtergrondvragen

- Leeftijd.
- Gender.
- Etniciteit.
- Hoe lang ben je al pleegouder?
- Hoe lang al betrokken bij Mockingbird?

Participatie binnen de Mockingbird constellatie

Hoe ervaren pleegouders hun participatie binnen de Mockingbird constellatie?

Zeer slecht – slecht – neutraal – goed – zeer goed

Wat is de mate van tevredenheid van pleegouders binnen de Mockingbird constellatie, rondom...

- Begeleiding/ondersteuning door hub-home.
- Begeleiding door pleegzorgorganisatie.
- De maandelijkse bijeenkomsten.
- Contact met andere pleegouders binnen de constellatie.
- Mogelijkheid om te logeren van pleegkind.
- Contact pleegkind met andere kinderen binnen constellatie.

Slecht – matig – neutraal – goed – uitstekend

Mate van support van professionals

- Pleegzorgbegeleider.
- Hub-home ouders.
- Andere pleegouders.
- De pleegzorgorganisatie.

Slecht – matig – neutraal – goed – uitstekend

Mate van sense of community (stellingen)

- De Mockingbird constellatie helpt mij om aan mijn behoeften te voldoen.
- Ik voel me onderdeel van het Mockingbird programma.
- Ik heb inspraak in wat er gebeurt binnen de constellatie.
- Ik voel steun van anderen binnen de constellatie.
- Ik voel me verbonden met de constellatie.
- Ik heb een goede band met de anderen binnen de constellatie.

Mate van self-agency (stellingen)

- Ik voel me zeker in mijn doen en laten als pleegouder naar mijn pleegkind(eren).
- Wat ik ook probeer, mijn pleegkind doet niet wat ik van haar/hem wil.
- Wanneer iets misgaat tussen mijn pleegkind en mij, is er weinig dat ik kan doen om dit te corrigeren.
- Mijn pleegkind(eren) krijgt meestal zijn/haar/hun zin.
- Als mijn pleegkind boos op mij wordt, geef ik meestal toe.
- Ik kan de meeste problemen tussen mij en mijn pleegkind zelf oplossen.
- Als het slecht gaat tussen mijn pleegkind en mij, blijf ik van alles proberen totdat dingen beginnen te veranderen.

Nooit – soms – ongeveer de helft van de tijd – meeste van de tijd – altijd

De algehele tevredenheid over het pleegouderschap

Het cijfer dat ik het pleegouderschap op dit moment geef is: score van 1 tot 10.

Vragenlijst pleegkinderen

Achtergrondinformatie

- Leeftijd.
- Gender.
- Etniciteit.

Participatie binnen de Mockingbird constellatie

- Logeren.
- Sociale activiteiten.

Nooit – tijdens een paar maanden in het jaar – tijdens de meeste maanden door het jaar heen – elke maand

De mate van tevredenheid van de activiteiten binnen de Mockingbird constellatie

- Logeren.
- Sociale activiteiten.

Heel ontevreden – ontevreden – prima – goed – excellent

De perceptie van pleegkinderen over hun relatie met pleegouder(s)

- Ik vertrouw mijn pleegouder(s).
- Mijn pleegouder(s) begrijpen hoe ik mij voel.

Nooit – soms – vaak – altijd

Broer/zussen in pleegzorg

- Ik heb een broer of zus in de pleegzorg.
- Ik heb geen broer of zus in de pleegzorg.
- Mijn broer/zus leeft met mij en mijn pleegouder(s).
- Mijn broer/zus leeft met een andere pleegouder(s) binnen de constellatie.
- Een paar van mijn broer/zus leeft met mijn pleegouder(s) en andere broer/zus leeft met een andere pleegouder(s) binnen de constellatie.
- Mijn broer/zus zijn geen onderdeel van de constellatie.

De mate van contact met broer/zus die ook in de pleegzorg zitten, zowel binnen de Mockingbird constellatie als daarbuiten.

Veel contact – beetje contact – te weinig contact – ik kan ze niet zien

De percepties van ondersteuning van pleegouder(s)

- Mijn pleegouder(s) is geïnteresseerd in mijn huiswerk.
- Mijn pleegouder(s) helpt mij zodat ik mijn huiswerk kan maken.

Nooit – soms – vaak – altijd

De percepties van het schoolwelzijn

- Ik doe mijn best op school.
- Ik vind het moeilijk om mij goed te focussen op school.

Nooit – soms – vaak – altijd

Mate van verbondenheid met het pleeggezin en de Mockingbird community

- Ik voel mij verbonden met mijn pleeggezin.
- Ik voel dat ik een belangrijk onderdeel ben binnen de groep.
- Er zijn volwassenen binnen mijn netwerk waar ik naartoe kan als ik hulp nodig heb.

Erg mee oneens – oneens – niet oneens, niet eens – eens – erg mee eens

COLOFON

Opdrachtgever	Stichting Ondersteuning Pleeggezin
Auteurs	Dr. K. L. van Bommel M. Day, MSc D. M. M. A. Yassine, MSc
Foto omslag	Adobe Stock, Stillfx, 43935139
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59 C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-306-3

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, april 2024.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.